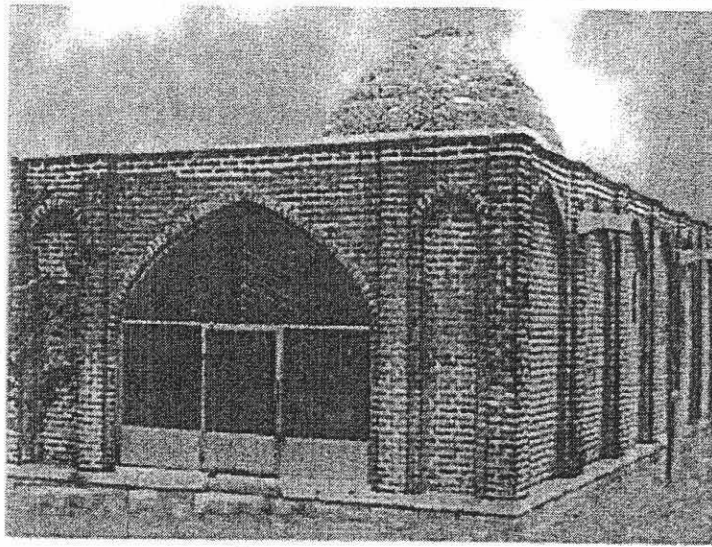
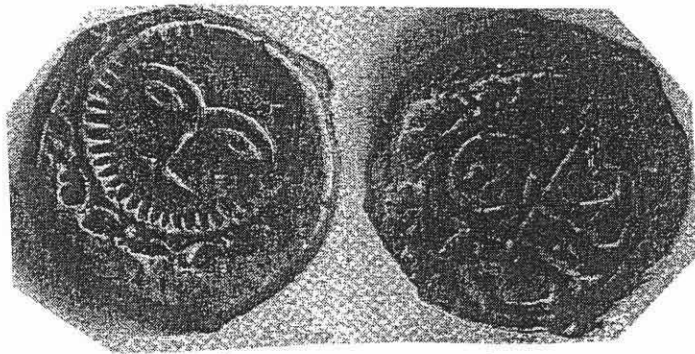

سی (۳۰) مالی مه سیحین و مالّه کانی دیکه‌ی کوردی موکرین، چون ئەم شاره له‌ریی کاروانی ته‌وریژ / به‌غا دایه، فره پرهاتوچویه، له‌وقسه وا ده‌رده که‌وی که مه‌هاباد له سالی ۱۷۳۰ زه‌بو‌جاری دوهم ئاوه دانکرایته‌وه، به‌لگه و سه‌نه‌دی هه‌یه که نیشانی داوه، مال و دارایی بوداق سولتان چه‌نده بووه، که له نیوان میراتگراندا، به شکرا، ناوی کورانی بوداق سولتان به‌مجوره نوسراوه: عه‌بدوللا به‌گ، سوهراب خان، موسا سولتان، ته‌ییوب به‌گ، به‌هرام به‌گ و یه‌حیا به‌گ، و ناوی ژنانی بوداق سولتان: زلق خانم، زیرن: (زه‌رین) ئیلخان خانم و ناوی کچه‌کانی: نیلوفه‌رخانم، پهریزاد خانم، په‌یکه‌رخانم، گه‌وه‌هر خانم، ماه‌جیهان خانم، یه‌کی له‌وشینه‌واره، به‌نرخانه‌ی که نیشانه‌ی زانایی و عالم بونی بوداق سولتانه، کتیبخانه‌گه‌وره و پرنرخه‌که‌ی بوداق سولتانه، که ده‌سخه‌تی وه‌قف نامه‌که‌ی لای حه‌سه‌ن صه‌لاح سورانه، به‌ریژ صه‌مه‌دی ۲۳۶ تا ۲۳۵ هه‌ره‌ئوئ).

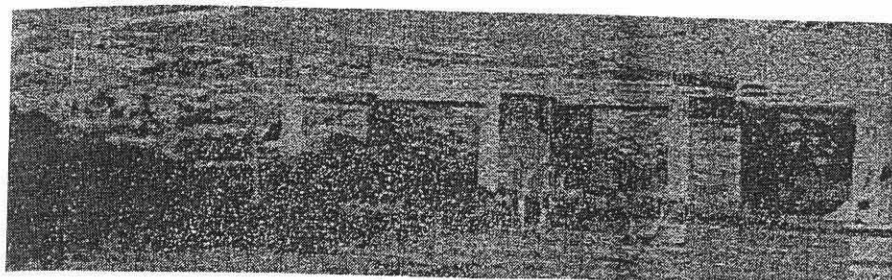
محهمه‌د حه‌سه‌ن صنع ده و له‌له‌کتیبی ئاوینه‌ی شاره‌کانی ناسری، نیوسی: مزگه‌تی سور له‌ساوجبلاخی موکری بوداق سولتان له‌نه‌واده‌ی صارمخانی کورد، حاکمی هه‌ریمی موکری له ۱۰۸۹ مانگی بنیاتی ناوه و مه‌و قوفاتی فره‌ی بو‌داناوه که ده‌وتری که سی (۳۰) دیی‌گه‌ور و پرهاتاتی بو‌وه‌قف کرده. له نیوان ریگای مه‌هاباد / سه‌رده‌شت (: زه‌رده‌شت) جیگایه‌ک هه‌یه به‌ناوی «کوخی کورته‌ک» که ئاجور و خشت کانی سور و هی بوداق سولتانه که ته‌ژی بووه له‌وشکه له‌دار، بو‌ته‌وه‌ی کاروانیان له‌زستانی ساردا خوئی پیی‌گه‌رم بکه‌نه‌وه و یه‌کی دیکه‌له‌ئاسه‌واره کانی بوداق سولتان گو‌مه‌زی بنه مالهی بوداق سولتانه که خوئی له‌وی نیژراوه و ۳ قه‌بری تیدایه و ئەو جو‌ره‌ی راولینسون ده‌لی، له شیوه‌ی میعماری سه‌ده‌ی ۱۶ یا ۱۷ زایینه (به‌ریژ صه‌مه‌دی هه‌ره‌ئوئ) - ژیناوه‌ری زانایانی کورد... په‌ره‌ی ۸۳ به‌قه‌له‌می (شه‌پوئل) چاپی ۱۳۶۴ هه‌تاوی، تاران، چاپخانه‌ی مه‌هاره‌ت، ته‌مه‌دونی مه‌هاباد، پیدرام، مه‌حمود په‌ره‌ی ۱۱۷ تا ۱۱۱).

ٹارامگہی بوداق سولتان

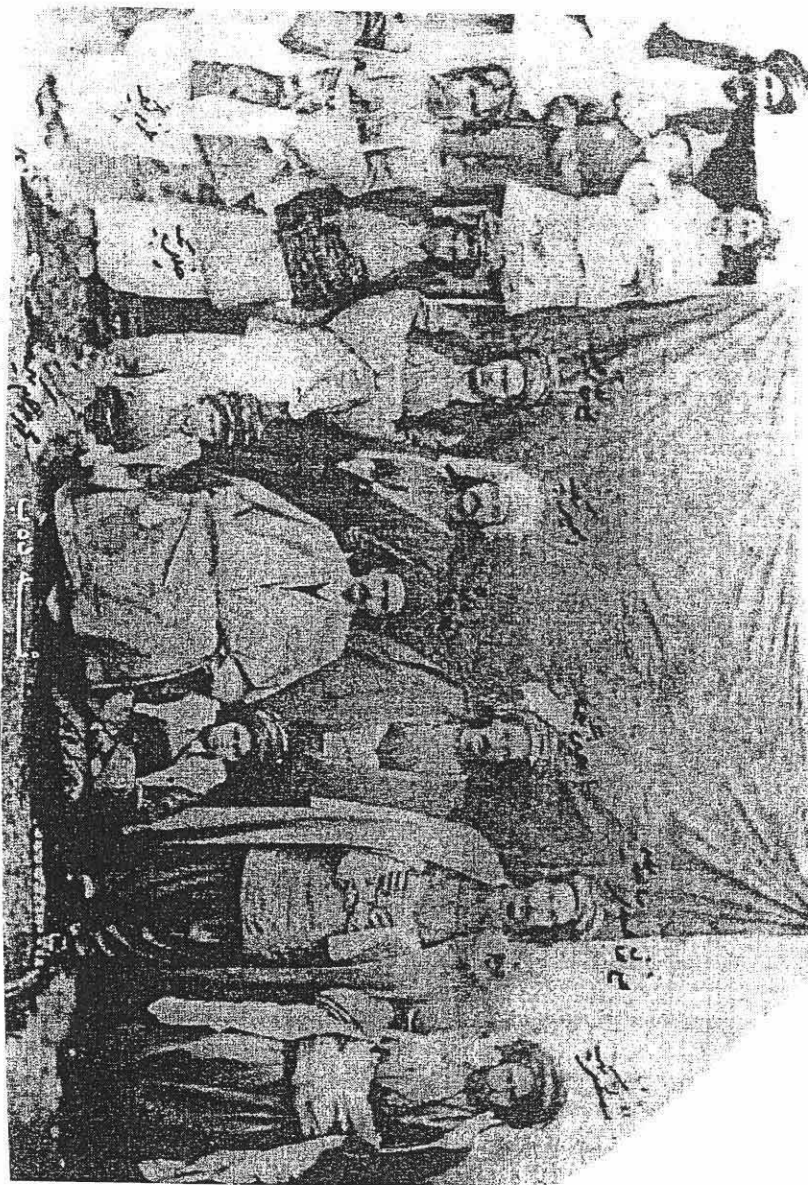

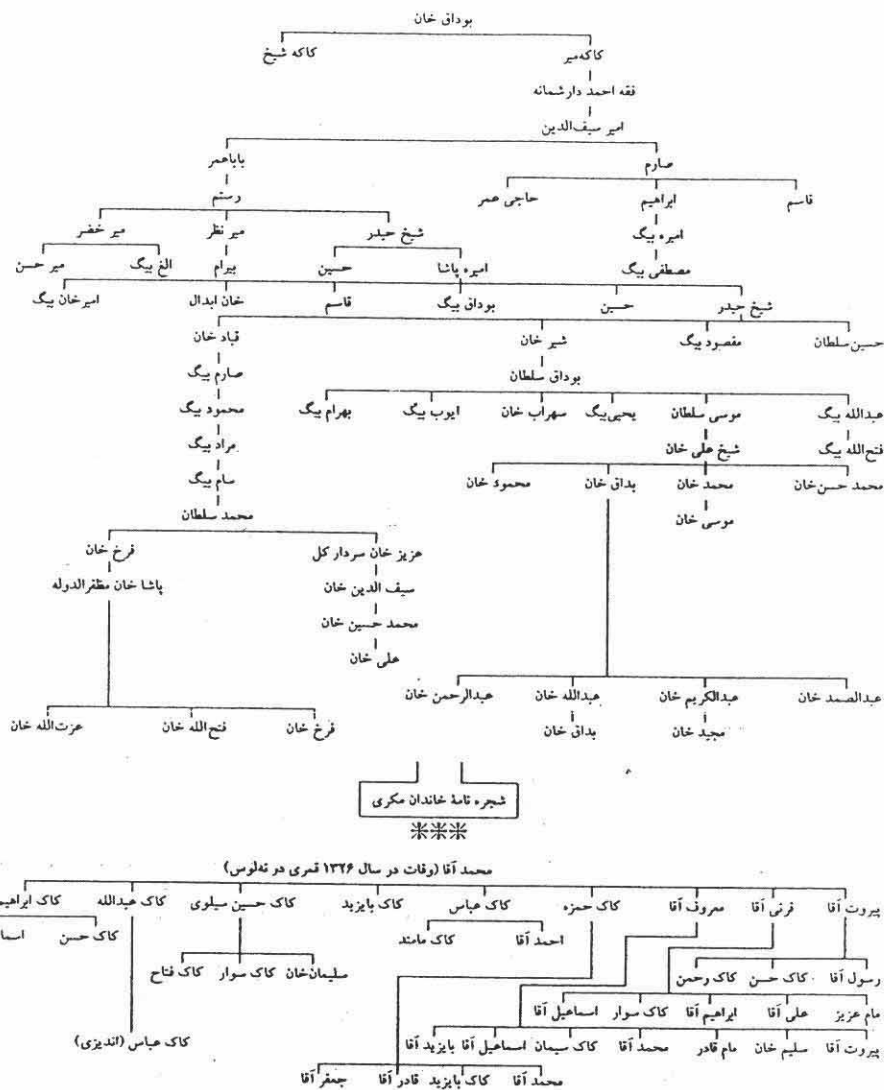
سکہی دہورہی بوداق سولتان

پردی سور - ی بوداق سولتان

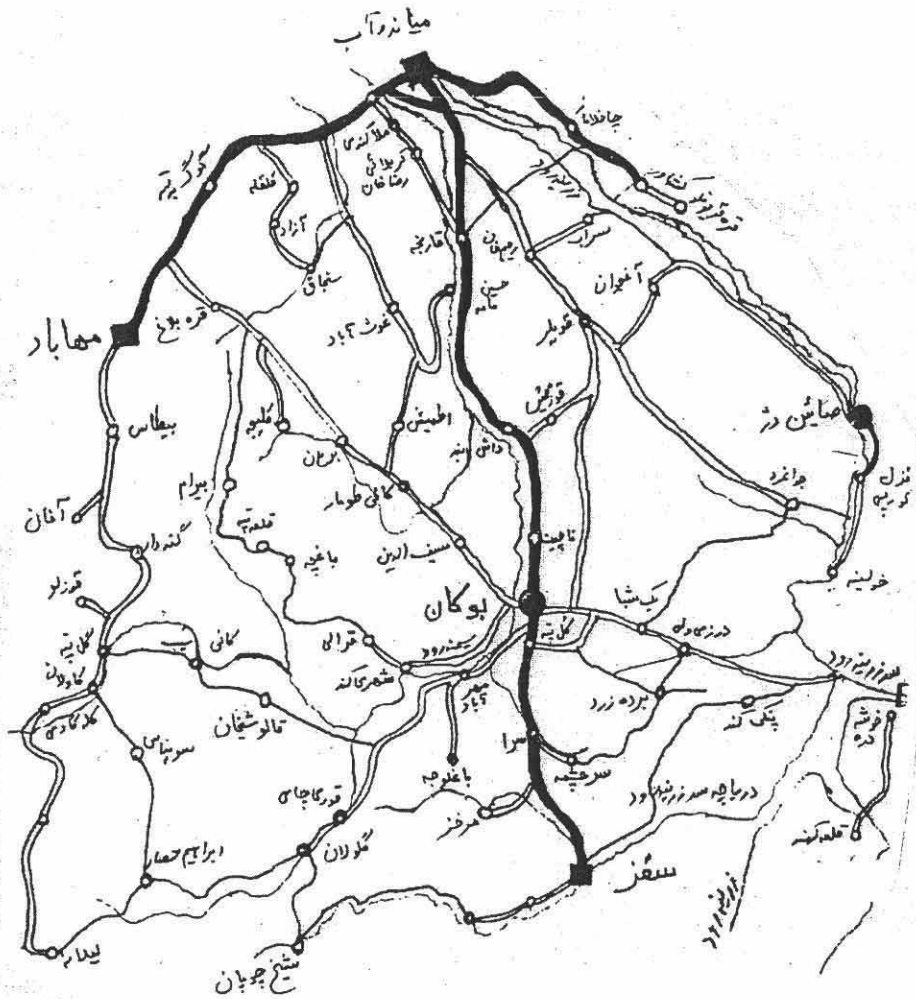
ادب مکرپانی، علی بیگ حیدری و جمعی از یاران

به شیء له شه جهرنامه ی خیلے گهوره ی مامش، له ره دینفهدا، ته نیا، ریعایه تی
ته من له بهرچا و گیر دراوه، گهوره ترین برا: پیرو تاغایه و دوا ی نه و قهره نیاغایه.

منطقه مكریان

بلباس

بلباس هۆزیکه گه ووره و ناوه بو هۆزیکه که و نارای کورد، ههروا ناویشه بو یه کیه تیک، له هۆزه کانی کورده واری، که له ههه، دوپهشی خۆر هه لآت و بهشی باشوری کوردستاندا بلاو بونه ته وه. هه ندی لایان وایه، بلباس له ریشه و له ره گاژوی هۆزی گه ووره و ره سه نی روژه کیه (بدلیسی ۴۶۷، عه زاوی ۱۰۳/۲ - ۱۰۴، ئیرانیکا)، هه ندی دیکه له میوزانان لایان وایه، بلباس له گه ل هۆزی موکری: (هۆزی نیشته جیی له بهشی باشوری ده ریچه ی ورمی) له یه ک ریشه و ره گاژون «سوئان، سه فه ر...» بو (to Mesopotamia - 375-376)، 164-165 نیکتین، بلباسه کان و موکری یه کان، له گه ل خه لکی هۆزی به به یا بابان (بابان له کورده کانی کرمانج، نیشته جیی شاره زور و سلیمانی؛ ئایه توللا مه ردوخ کوردستانی ۷۸/۱، ههروا بروانته هه، بابان) به خزمی یه کتر داناوه (هه ره ئه وی) بابانی له کتیی سیهرو لئه کراد، نه سه بی فه رمانه وایانی بلباس، ده گه ییتنه وه سه ر پاشابانی بابان (په ره ی ۱۷۲). که چی دانانه ری تاریخی مه شاهیری کورد، نو سیو یه تی: بابانه کان له بلباسه کان جیا بونه ته وه (مه ردوخ رو حانی ۳ / (۲) / ۴۵۹).

نه زم و نه زامی خیه له کی: له سه ده کانی پیشودا نه زم و ته کوزی هۆزی بلباس له ۱۲ تایفه سازدرا بو، که بدلیسی ناوی ۱۰ تایفه ی بر دوه، هه ره وه کو: که له چیری، خزایی، باله کی، خیار تی، کوری، بریشی، سوکری، کارسی، ریدوری و بلا کردی (په ره ی ۴۷۴).

له پاشان یه ک گرتنیک له نیوان هۆزه کانی بلباس و چه ن هۆزی دیکه، سازدرا وه و بیچمی گرتو وه، کو تترین به لگه یه ک که ئاماژه به وه یه ک گرتنه ی کرد وه، ته قریو لحو دوده که ده رویش پاشا نو سیو یه تی و عه زاویش به نه قل له وه، ده نو سی، هۆزو تایفه ی مه نگور، مامش: «ماد» پیران، سن: Sin و ره مه ک (یا رامه ک) له گه ل هۆزی بلباسدا یه کیه تی خیلی بلباسیان پیک هینا وه (۱۱۱/۲ - ۱۱۲، ههروا براننه ئیدموتز ZO ته بیبی ۴۶۲ نیکتین هه ره ئه وی) و سه رچاوه ی دواتر چه ن هۆز و تایفه ی دیکه، ههروه کوکا

بانیز (ئیرانیکا)، وه جاج کاخدری (نیکتین هەر ئهوی، تهیبی هەر ئهوی که به وه چاخ کاخدری ناویان بردوه ههروا کا کاغا عوسمان (موشیرده و له ۱۴۷) یشیان به یه ک یه تی بلباس داناهه، مینورسکی وه جاج کاخدری به یه کی له یه ک گرتنه که ی زانیوه، به لام سن Sin و رانه کی به په شی له یه ک گرتنی هۆزی بلباسی دانه ناوه (E12). یه کیه تی و یه ک گرتنی بلباس ته نانهت له دهوره ی سه ره تای ساز دان و یه ک گرتنی هۆزی پینک هینه ری ئه وه، نیزامی سیاسی رینک و پینکی نه بووه. تایفه کانی ئه وه هه میسه خه ریکی شه ر و تالان و برووشه خوری مال و دارای یه کتربون (پورتیر 11/470، ئیرانیکا) له وه ده چی له دهوره ی قاجار به م لاوه، پیه ندی له نیوان ئه ندا مه کانی ئه م یه ک گرتوه، که م، که م سست بووه، ههروه کو، راپورتی فریزر که له نیوه ی سه ده ی ۱۳ ی مانگی سه ری له کوردستان دابوو له ۱۲۵۰ مانگی و ۱۸۳۴ ز - هه ندی هۆز له وه یه کیه تی یه، جیا بیوونه وه و ته نیا هۆزی پیران، منگورومامش، له گه ل یه کدا، مابونه وه (ئیرانیکا) له م رۆزگاره دا ئیدی یه کیه تیک به ناوی بلباس نه ماوه و ئه م سی هۆزه ش هه ر یه که یان به وینه ی سه ر به خو، ده ژین.

پرش و بلاوی: گه وره هۆزی بلباس له ئوستانه کانی: سلیمانی، هه ولیر، له به شی باشوری کورده واری و له به شی کوردستانی ئیران، پرش و بلاو بونه ته وه، (عه زاوی ۱۰/۲) له رۆژه لاتی کوردستان، بلباسه کان له هه ری می کوستانی ئه م به ره و به ری چه می لاوین (تاوی به شی سه روی چه می زی) سابلاغی موکری (مه هاباد) باشوری ده ریاچه ی ورمی، لاجان (په سویی ئه مروکه: دیی ناوه ندی دیه ستانی لاجانی رۆز هه لاتی، به ناوه ندی شاری پیرانشار (خانیه به رو) و شاری شنو و ئه و ناوه ناوه، پرش و بلاو بونه ته وه. ده سه یی له تایفه ی سن Sin و ره مه ک و جاجی کاخدریش، له سلیمانی و رانیه ی باشوری کوردستان و له کوردستانی به زور لکاو به تورکیه یش نیشته جین (مه ردوخ کوردستانی ۸۱/۱ ئید مونز 225-222، که یهان ۱۷۶/۲، که ریمی ۱۴۸،

ئه فشار ۲۹۵، عهزاوی ۲ / ۱۲۰ - ۱۲۲ (ه د، مهنگور، مامش و پیران) ژماره، دین و مهزهه ب و باری ژیان، ئاماری ورد له ژماره ی هوزی بلباس بهر له یه ک گرتن و سازدانی یه کیه تی بلباس له بهره سانه. زهینه لعابیدین شیروانی له بوستانو سه یاحه دا ژماره ی ئهوانی له نیوه ی یه که می سه ده ی ۱۳ مانگی، بیست ههزار خانه دانی ناو بردوه (په ره ی ۱۶۵) که چی فریژر له نیوه ی هه ر ئه وسه ده، ژماره ی بلباسه کان (داگری هوزی پیران، مهنگور و مامش) ی به گشتی به که متر له دو ههزار بنه ماله داناوه (تیرانیکا) موشیر دهوله ی ته وریزی ژماره ی بلباسه کانی له سه ره تای سه لئه نه تی ناصره دین شای قاجار به زیاتر له (۳۸۰۰) بنه ماله داناوه (هه ره ئه وئ). بلباسه کان موسولمان و شافعی مهزهه بن (زهینه لعابیدین هه ره ئه وئ، سوان (راپورتی... (Irefort) 45 به ری چونی ژیانان له سه ره رومالآت داری، به خیو کردنی ئه سب و ماین و گاو گویر و ولسات و کشت و کال: گهنم؛ چو، هه زن، شادانه، گهنه شامی، توتن و برنج؛ به دهس هیتانه (سه ر ژماره ی ۵۹ - ۶۱ - راسیخ ۱۲۲).

پیشینه ی میژوی: بلباسه کان له نیو هوزه کانی دیکه دا، به تالانجی مه رومالآت و مال و دارایی هوزه کانی دیکه و به تالان بردنی مال و دارای دراوسی کان ناو ده برین، جا هه ره له بهر ئه وه یه له تاریخی کوردستاندا هوزی بلباس به مروفی گرژ و توره و خوین ریژ، ناو براون سوان هه ره ئه وئ پوریتیر 11/469، زهینه لعابیدین هه ره ئه وئ، نیکتین 165) بلباسه کان که هه میسه به دژی زولم و سته می حاکمانی وه خت له هه ری مه که دا، راپه ریون، بونه ته هوی نیگه رانی ئه و حاکمه مارزو زالمانه و له گه لیان دهس به یه خه بون و له بلباسان ترساون و زراویان توقیوه (پوریتیر 11/470، مه ردوخ کوردستانی ۱۴۵/۲) قودره ت و وزه ی بلباسه کان تاراده یه ک بووه، هوکه سلیمان قانونی تورکی خوین ریژ (سا ۹۲۶ - ۹۷۴ مانگی له ترسا دهسی دایه فرو فیلبازی و دهسی کرد به زمان چور و نه رمی و ته ماعی وه به ره نندی، له هوز و تایفه کوردی یه کان، نا؛ بووینه بلباسه کان و له ورینگاوه توانی دهسی ره شی بگه بیئینه خاکی بدلیس (بدلیسی ۴۷۰ - ۴۷۱) سه رداران و سه ر کرده کانی هوزی بلباس که نازناوی (مه زن) یان پیدرا بوو، ئه غله ب به وینه ی میرات به

سەر ھۆزە کانی بلباسدا ھۆکومەتیان کردووە (E12) ھەندێ لە سەر کردە کانی گرینگی بلباس ھەر وہ کو شیخ ئەمیر بلباسی، ئیبراھیم بەگ، قاسم بەگ ە لا ئودو ە ولە ئاغای بلباسی و شاحسین ئاغای میھردار کہ لە سەدە کانی ۱۰ و ۱۱ مانگی دا ژیاون. لە گەورە کان و ئەمیرانی دەوڵەتی صفەوی، دەھاتنە ژمار، ئیبراھیم بەگی بلباسی، سالاھا سەرحدە دار (سنورەوان) و حاکی سیستان و بلوچستانیش بوو (بدلیسی ۲۶۴ (۴۷۱ - ۴۷۳). لە دەورە شاهی صفەویدا، کہ لە بلباسە کان ترساو، لە کوردە کانی موکری بو (سەفەر) (375-376) و لە ۱۱۲۳ مانگی و ۱۷۱۱ ز. زەمانی سەلتەنەتی سولتان حسین صفەوی (۱۱۰۵ - ۱۱۳۵ مانگی و ۱۶۹۴ - ۱۷۲۳ ز) ھەسەن پاشا وەزیری عوسمانی بوشتیوانی لە کوردە کانی بابان لە گەل بلباسە کاندای بەشەر ھاتوو و بەوانی شکست داو (عزاوی ۲/ ۱۰۵ - ۱۰۶) و لە ۱۱۵۸ مانگی و ۱۷۴۵ ز. لە روژگاری نادرشای ھەوشاری کورد، (۱۱۴۸ - ۱۱۶۰ مانگی و ۱۷۳۵ - ۱۷۴۷ ز) بلباسە کان ھیرشیان کردە سەر شاری ورمی و ئەو دەورە و سەرەنجام، لە بەرانبەری شەروانانی نادرشا، تیشکان (مەفتون ۲۷۵، ئەفشار ۸۳ - ۸۴، مەحبوبی ۸۴) بلباسە کان، سالاھا لە گەل ھۆزی ھەوشار و جوانشیر لە ورمی و مەراغە دەرگیر و لە جەنگدا بون و بارەھالە لایەن شەروانانی ھۆکومەتی یەو؛ تیشکاون (ئەفشار ۱۶۰ - ۱۶۴ جم، مەحبوبی ۱۲۴ - ۱۲۵ جم) لە روژگاری زەندیە دا بلباسە کان لە ئیتااعت کردن بو کە ریمخان کە ئازربایجانی گرتبو، ملیان بادا، ھەر ئەو بوو ھۆکە فەتالیخانی ھەوشار؛ ئەرشلو حاکی ورمی بە سپایی تا ۵ ھزار شەروان ھیرش بکاتە سەر بلباسە کان و بلباسە کان لە و جەنگە دا تیک شکان و سی ھزار کەسیان یەخسیر کران (ئەبو حەسەن موستەوفی ۲۱۸ - ۲۱۹). یەکی دیکە لە رودا وە، دلنە زینە کان لە میژوی ژیانی یەکیەتی بلباسە کان، بە شداری کردنی ھزار کەس لە مەردانی ئەوان بە سەر کردە گی باپیراغای مەنگور، لە میوانی ئەحمەد خانی موقەدەم، حاکی مەراغە لە (۱۱۹۰ مانگی و ۱۷۷۶ ز)، کە بە گزی و فری و خەیانەت کردنی ئەحمەدخان، ئەو ھزار کەسە لە بلباسە کان لە و (بەناو) میوانیەدا

کوژران (هه وشار، ۱۸۹ - ۱۹۰؛ مه حبوبی ۱۰۳).

یه کئی دیکه له رو داوه گرینگه کانی هوژی گه وره ی بلباس به شداری کردنی ئەو هوژه ئازاو نه به زه یه به سهر کرده گی هه مزاعای مه نگور له راپه رینی مه لیک غازی شیخ عوبه دیدیلای نه هری شاهی شه مزین، سه روگ و مورشیدی ریباری نه خشبه ندی له ۱۲۹۷ مانگی و ۱۸۸۰ زاینی دا. هوژی بلباس له سوئنگه ی ئەو راپه رینه وه، ساله ها له گه ل حوکومه تی ناوچه ی ئازربایجان جه نگیان کردوه و سهره نجام به شه هید کردنی هه مزاعای مه نگور به ده سی ئەمیر نیازم گه روسی بیجاری له ۱۲۹۸ مانگی، به سه ختی بلباسه کان (مه نگوره کان) تیشکان و حوسین عه لیخان ئەمیر نیازم گه روسی حاکمی ئازربایجان که له باغی که ئیستامزگه وتی قبیله ی لی سازدراوه، چادری هه لداوه و سهرباخانه نبوه و سه زباره کان و خوئی له و چادرانه دا بون، میرزا قاسم قازی بانگ ده کاو ده لی ده زانم زولم له هه مزاعا کراوه و ئیمه کارمان به وه و ده یکه مه حاکمی کوردستان و سابلاع (مه هاباد) ی موکری سوینده ده خوا و پشتی قورئان موورده کاو ده لی تاله سهره رزم هه مزاعا ده پارێزم؛ برو بیهینه وه، هه مزاعا دیته وه و ده گاته نیریک، جیغ و حادره کان، ئەمیرنزامی گه روسی له چادر دیته ده ری و پیشوازی له هه مزاعا و ئەوان ده کاو ده یان باته نیو چادری خوئی و ده دانشین چای و شیرینی ده خوئن و دوای ماوه یه ک ئەمیر نیازم به بوئه ی دهس شوئی، ده روا و ده چیته چادری تروله وی ده چیته بن زه وی که له به را چالیان کردبوو هه وه ک زاغه، به خه یال له بن زه ویه نه ک له سهر زه وی و ئیتر سوینده که ی ناکه وی و له به رانه خشه ی کیشابوو، که هه رکاتی من لای هه مزاعا له چادره که چومه ده ری بیان دهنه، بهر، ره گبار و بیان کوژن و جندر مه یس دوای ئەوه ی ئەمیر نیازم رویی، هه مراغا و ئەوانیان که تاسی کهس ده بون ده یان کوژن و جه نازه ی هه مزاعا به بی ریزی و به هه تک، به سابلاغ و ورمی دا ده یان گیرن و دوایی سهری هه مزاعا له له شی جیاده که نه وه و به دیاری ده یینریته تاران به دیاری بو شای قاجار. حاجی سه ییاحیش له سه یاحه ت نامه که ی خویدا عه ینه ن هه ر ئەو جوژه ی ده گیرته وه، (شه پوئل).

- هه وشار، ۵۷۱ - ۵۷۲، مه حبوبی ۱۳۲ - ۱۳۳، بو زانیاری پترله بابته ده رگیری

بلباسه وه برونانه مروارید، ۷۷۴ - ۷۷۶).

له سه ره تاي جهنگي جيهاني يه كه م هوژي بلباس به هاو ري قواي عوسماني و پيشمه رگه ي كورد، هير شيان كردو ته سهر روژاوا (غهرب) ي ئيران و ته وريزيان بو ماوه ي مانگيگ گرتين دهس.. له ۹۱۵ زابني به هوروژمي روس بو ورمي، بلباسه كان به ره و ته پولكه و كيوه كانى ده ورو به ري ورمي خويان كيشادواوه (ئيرانيك)، سه رچاوه: ئه بو حوسين موسته في، گولشه ني موراد، به كوئشي غولامره زاته باه باي مه جد، تاران ۱۳۶۹ هه تاوي، هه وشار مه حمود لو، عه بدو ره شيد، تاريخي هه وشار، به كوئشي مه حمود راميان و پهرويز شه هريار ئه فشار، ته وريز (۱۳۴۵ - ۱۳۴۶) هه تاوي، بدليسي ئه مير شه ره فخان، شه رفنامه به كوئشي محمه ده عه بياسي، تاران ۱۳۴۳ هه تاوي، راسيخ، شاپور، «جه معيه ت تا قم و ده سه ي نيژادي ئيران» ئيران شار، تاران ۱۳۴۲ هه تاوي و ۱۹۶۳ ز، زه بينه لعابيد شيرواني، بوستانوسه ياچه، تاران، ۱۳۱۵ مانگي، سهر ژماری كوومه لايه تي - ئابوري عه شاييري كوچهر (۱۳۷۷ هه تاوي) نه تايجي ته فصيلي، گشت ولايت، ناوه ندي ئاماري ئيران، تاران ۱۳۷۸ هه تاوي؛ ته بيبي، حه شمه توللا، به ركول و كو به له سهر توحفه ي ناصري ميرزا شوكروللا سه نه نده جي، تاران ۱۳۶۶ هه تاوي عه زاوي عه بياس، عه شاييري عيراق ۱۳۶۶ مانگي و ۱۹۴۷ ز - كه ريمي به هه مه ن جوغرافياي موفه سه لي تاريخي غه ربي ئيران تاران ۱۳۱۶ هه تاوي، كه يهان مه سعود، جوغرافياي موفه سه لي ئيران، تاران ۱۳۱۱ هه تاوي، مه حوبي، جه مشيد، روانينيگ به تاريخ و جوغرافياي ميانداو، تيكاب و شاهيندژ، تاران ۱۳۷۰ هه تاوي، مه ردوخ روچاني بابا تاريخي مه شاهيري كورد، به كوئشي ماجد روچاني تاران ۱۳۷۱ هه تاوي، ئايه توللا مه ردوخ كردستاني، محمه ده، تاريخ، تاران، چاپخانه ي ئه رته ش، مرواريد، يونس، مه راغه، تاران ۱۳۷۲ هه تاوي؛ موشيرده وله جه عفه ر، ريساله ي ته حقيقتي سه رحه دديه، به كوئشي محمه ده موشيري، تاران، ۱۳۴۸ هه تاوي مه فتون دونبولى، عه بدو ره زاق، مه ئاسيري سولتانيه به كوئشي غولام حوسين صدرى ئه فشار، تاران ۱۳۵۱ هه تاوي و هه روا برونانه:

Edmons C.J., kurds, Turks and Arabs London, 1957; E12; Iranica, nikitine; B., Leskurdes, Paris, 1956, Porer, R. K. Travels in Gear Sia, Atmenia and ancent, London, 1822, soone, EB., Report on the sulaimania and district of kurdistan kalcutta, 1918, idto mesopora mia and kurdistan in disgulse, london, 1912.

مه عصومه ی ئیبراهیمی په ره ی ۴۵۳ تا ۴۵۱ دایره تولمه عاریفی بوزورگی ئیسلامی

ج ۱۲ تاران ۱۳۸۳ هه تاوی (شه پوّل)

مینورسکی ده لئ: تو قه دیمیتیر له کورد، له موژو پو تامیا ۶ نابینی، کورد، له وارگه و ههریم و نشینگه ی خویمان نیشته جین و له که و ناروه له و ناوه که نه مرو به کوردستان ده ناسری بوون و ههن و له سه ره تاوه جیی خویمان به جیی، نه هیشتووه، مه گهر به زور ئاواره یان کردین، یا بو په زو پوّل له وه راندن، گهرمین و کوستانیان کردی و له وارگه و نشینگه ی بنه ره ی خویمان گه راون و هیرشیان نه کردو ته سه ر مالی خه لک، نه وه به ده لئین: مه لا مسته فا بارزانی که له راپه رینی خویدا بو ئازادی کورد و کوردستان، قهت ماله عه ره بی یا ماله نا کوردیکی ویران نه کرده. جا ههر له بهر نه و خوو ئاکاره چاکه نه گهر هیرشکارانیش، هیرشیان کردیته سه رمال و حالی کوردان، له سه رخاک و ئاو و نیشتمان و جینگا و ریگای خویمان شیرانه و میترانه، دیفاعیان کرده و بهری هیرشکارانیا ن گرتووه و نه جدادی کورد، له زاگرو سدا ژیاون و له گهل سومیر و ئاشوردا، نیریکیان هه بووه (زه کی سه رچاوه ی بهرو) مادونه ته وه ی ماننا و ماد، پس مامی فارس بووه و له کاتی پیک هیتانی ئیمپه راتوری گه و ره ی ماد، پارسی پس مامی خوئی کردو ته تابعی خوئی و نه و ئیمپه راتوریه، گه و ره و مروی و ئینسانیه یان، به ناوی ماد، سازداوه، ههر له بهر نه وه یش بووه، کاتی کورش، ده سه لاتی به ده س گرتووه، ده سی له نیوده سی (ماد) دا بووه، جا نه گهر به وردی بروانیه ئاسه واری ته ختی جه مشید - تومادیک به جلکی کوردی و که وای مرادخانی، ده بینی، به ک له نیوان له ته ک هه خامه نشیان، له ره دینی به ک، راوه ستاون. کورش، بی سواره ی کورد، نه ی توانیوه، باییل بگری، جا هه وه کو له بهرا و تمان: کورد، نه ته وه به کی که و نارای موژو پو تامیایه و فره ئوگری وارگه و نیشتمانی خوویه تی و زور

به‌یش به‌ناوی، چیاوچرونشینگه و وارکه‌ی خوئی ناودار بووه، جائه گهر لیکۆلهر نه‌توانی هۆزه کورده کان بیاته‌وه سهر باپیره گه‌وره یه‌کی دیار و ئاشکرا، چونکا زیاتر به‌ناوی جیی و ریی خویان ناودارن و هه‌روا، هه‌رله به‌ر ته‌وه یه‌که کوردو نه‌ته‌وه‌ی کورد؛ فره ئوگری وارگه و نیشتمان و نشینگه و زه‌وی و زارو له وه‌رگه و ئاوی خوویه‌تی و فره ئوگرداری جیی و ریی خویانن و به‌دل و داو خوشیان ده‌وی و خوشیان و یستوو و نایانه‌وی به‌جیی بیلن، جا له‌هه‌ر شوینی گیرسا بونه‌ته‌وه، به‌فه‌خره وه خویان به‌وه نیسه‌ت داوه، بو‌نمونه هۆزه کانی بلباس، دزه‌یی، پشده‌ری سو‌ه‌یلی، دیکۆری، ئاکۆیی، خوشناو و... هه‌مویان نیسه‌تیان به‌ وارگه و گوندو ناوچه‌و هه‌ریمیکه‌وه، هه‌یه و له به‌رده هه‌لکه‌ندرایی مه‌سته‌به‌ی سو‌میریدا واژه‌ی (Karada) خویندراره‌ته وه که ناوه بو‌ ناوچه یه‌ک، ته‌نانه‌ت لک و تیره و به‌ره‌بابه کانیش هه‌ر به‌ناوی گوندو ناوچه‌کانه‌وه، ناو ده‌برین یا به‌ ناوی ریش‌سپی و مروقیکی ماقوله‌وه، یا کیۆیک یا ده‌شتیک یا چه‌م و ئاو و روباریکه‌وه ناو ده‌برین. هۆزی بلباس هه‌روه‌کو له به‌را، رامانگه یاندوه و رونیش بو‌ته‌وه، له بنه‌ره‌تا، له چه‌ن تیره و به‌ره یه‌ک پیک هاتوو به‌واتایی تر هۆز و عیئل و عه‌ش‌ره‌ت، له کورده‌واریدا، زور به‌یان له چه‌ن خیزان و له چه‌ن بنه‌ ماله یه‌ک، له ناوچه یه‌کی دیاری کراودا، پیک هاتون، مه‌رجیش نیه‌ ته‌وانه هه‌مو بچنه‌وه سه‌ریه‌ک با پیره گه‌وره، جاهه‌ر له‌به‌ر ته‌وه‌ی کورد وارگه، نشینگه و نیشمانی خوئی فره‌خوئش و یستوو و ئوگرداریه‌تی، توندو پته‌و، پییه‌وه نوساوه، که‌مه‌تر به‌ملا و به‌ولادا بلاو بو‌ته‌وه و هیرشیشی نه‌بردۆته‌سه‌ر هیچ تایفه و نه‌ته‌وه یه‌کی دیکه و ته‌نیا له سه‌رمال و حالی خوئی دیفاع و به‌رگیری له خوئی کردوه و هه‌رچه‌ند سه‌رزه‌وی کورد، له‌وه‌ی ته‌مرو، فره و فره‌تر و پان و به‌رین‌تر و په‌ره دارتر بووه؛ به‌لام ته‌ماعکار و چاوبرسی و شه‌رفروشانی تورک و عاره‌بی هیرشکار؛ کوردیان ئاواره کردوه و خاک و ئاو و نشینگه‌ی کوردیان به‌زه‌بری شه‌رداگیر کردوه و له‌بن ده‌س کوردیان ده‌ره‌یناوه و نیشمانی کورده‌واریان، به‌و ته‌قسیم و دابه‌ش و به‌شکرده‌نه؛ به‌سه‌ر چوار پینج و لاتا به‌رته‌سک و به‌رته‌سکتر کردۆته‌وه و ته‌وه‌یش که نه‌ته‌وه‌ی کورد، زاته‌ن هیرشکار نه‌بووه، هه‌ر له نیومال و جیی خویدا

بهرگیری له خوی کردوه، دواى ئيمپه راتورى كوردى ماد و دواى. ئيمپه راتورى ساسانيان و دواى هاتنى ئيسلام كورد، كه متر دهره تانى بو ره خساوه تا بير له دامه زراندى ئيمپه راتورى يه كى گه ورهى كوردى بكا ته وه، هه رچه ند له ئيران ئيمپه راتورى صه فه وى و نادرشاي هه وشارى كوردى قه راخلو و حوكومه تى كه ريم خانى زه ند، كورد و كوردزاده بون و سولتان صه لاحه دين ته يوبى سولتاني كورد؛ قاره مانى ئيسلام و دنياى كورد بووه، زوربه ي قازى و فه رمانده ي سپا و نوسه رو حاكماني زهماني سولتان صه لاحه دين، كوردبون، كه ته وه يش نيشان ده دا، كه صه لاحه دين بو كورد، كاري كردوه و دل سوژى كورد بووه و هى كورده، ياره زاخانى په هله وى كه له ك بووه و له په هله وان، كه به شيكه له له شته رى له ك نشين و ره زاخانى له ك و له ك زاده له ناوى په هله وان، په هله وى كر دوته دواناو بو خويى و به په هله وى ناوى دهر كر دوه (بروانه كتيبي له له شته ره وه تا ئالاشته ر چاپى ۱۳۸۵ هه تاوى تاران). به لام به ناوى ناسيوناليسى ته مروى بو كورد، كورد ايه تيان نه كر دوه و له ئيرانيشدا دواى ئيسلام زور به ي حوكومه ته كان به ده س توركان بووه، له مه حمود سه بو كته كينه وه بيگره تا خواره زمشاهيان و قاجار - ي تور كه مهن، هيچيان به ره گه ز ئيراني و ئاريى و فارس نه بون و ته نياره زاخانى په هله وى و حه مه ره زا شاي دهر كراوى كورى به ره گه ز له ك و ئيراني بون.

له كورده واري دا وا باو بووه، هه ر سه ره ك هوزيك ژمارى مروفى چه كدارى وه كودار ده س بو پاراستنى به رژه وه ندى خويى له ده ورو پشتى خويى كوئى كر دونه ته وه و به كاري هيتاون، دژى و دوژ منابه تى، دواى ئيسلام له نيو هوزه كورده كاندا فره تر به هوئى ده سيسه و گزى و فزى و به فيتته ي دوژ مناني كورد، به تايبه ته ده سه لاتدارانى عاره ب و تورك و فارس ساز دراوه و كورد يان به كورد به كوشت داوه، به تايبه ت كه هوژى بلباس ره سه ن و فره تر بوير و چالاك و چابوك سوار بون، دژ و نه ياران بلباسيان فره تر توشى كه ند و كوئسب كر دون و ميژوى ژياني بلباس پرو ته ژى يه له كاره سات، بو وينه شه رى بلباس و پشتده رى، بلباس و گه ردى، بلباس و بابان، بلباس و سوران، بلباس و حوكومه تى مارزى سته مكارى توركى عوسماني و بلباس و حاكماني قاجار، له ئيران -

تورکی عوسمانی چاوبرسی و قاجاری چاوچنوگک له ئیران قهت تیران نه خواردوه و به شهر و هیرشکردنه سهر بلباس و نه ته وهی کورد، و یستویانه، به ههست و پیسته وه، مال و سامانی کورد قوت بدن و بیخون، جاههر له بهر ته وه هم بو سهرمال و ژبانی کورد هیرشیان هیتاوه و به زوری شهروانانی تورک و قاجار کوردستانیان داگیر کردوه و ههم شهر و ئاژاوه یان له نیو هوژه کانی کورد، سازداوه، تازیاتر بیان چروسیننه وه و مولک و مالیان به تالان بهرن. جاههر لیره وه باش تیده ده گه ین که بوحرانی کورد، بهرله بوحرانی فهلهستین سازدراوه و کورد بهر له راپهرین، له ئوروپا بیرری کوردایه تی و ناسیونالیسمی له نیو جهرگ و دلی کورد، گیرساوه و گه رای داناوه، بیرری جه کیم ته حمه دخانی بهر له بیرری نه ته وایه تی خهلکی ئوروپا، خولقاوه که فهرمویه تی:

له و پیک فه هه میسه بی تفاقن	دایم به ته مه رود و شیقاقن
گهردی هه بوا مه ئیتیحاده ک	فیکرا بگرامه ئینقیاده ک
ته کمیل ده کرمه دین و ده و له ت	ته حصیل ده کر، مه عیلم و حکمه ت
ته مییز ده بون ژهه ف مه قالات	مومتاز ده بوون، خودان که مالات

یانی ته گهر دژ و دوژمنان بیان هیشتبنا و کوردیش بیرری له خووی بکردبا و له باتی شهره گهره ک له نیویه کدا موته حید بوایه ن و له پیشه وارا بهریک ئیتاعه تیان بکردایی، ئیمه ی کورد، دین و ده وله تمان ته کمیل و ته واوده کرد و حوکومه تی تابهت به نه ته وه ی کوردمان ساز ده دا. جائتر زاناو له کارزان و نوسه رو خاوه ن بیرو ته ندیشه ی کوردی، له نیو داگیر که راندا ون نه ده بون و نه ده تاوانه وه و له دوره وه خویان نیشان ده دا و ده س نیشان ده کران و له داگیر کهر، جیا ده کرانه وه، کورد فهرمویه تی: (بیکهس خوم بیکهس وه ته مه، دینمه) یانی ههم دین و ئابین و مه رامم و ههم وارگه و نیشتمان و وه ته ن و نشینگه م له بهر بیکهسی و بی ئیتیفاقی لیم زهوت و داگیرکراوه، من لیره دا میسالیک دینمه وه تا باش له فایده و واتای ئیتیحاد و ئیتیفاق و یه کیه تی و یه کبون بگه ین و عه مه لی پیکه ین. (تو سیغار) و جگه ره یه ک بگه به ده سه وه و له نیوراست مانگی هاویندا له نیوه رودا بیده به ریشک و تیریژی گوئی روژ، ههرچی بهرزی بکه تیه وه یا بکوشی سیغار

و جگه ره که، گر و ناگر ناگری، به لام ته گه زهره بینیک بینی و بیده به ریشکی گوی
 روژ و سیغاره که یش بده یته بهر (زه پینه ک) فهوری و فره به له سیغاره که گرو
 ناگرده گری و دوکله له سیغاره که، بهرز ده بیته وه، چونکا زهره بینه که تیشک و تیریز و
 نه نیرزی گوی روژی له خوئی دا کو کردو ته وه، بوئی دوکله له سیغاره که،
 بهرز کردو ته وه، جا ئیمه ی نه ته وه ی کوردیش، ده بی یه ک بگرین و نه نیرزی کوردا یه تی
 له خوماندا کو بکه ی نه وه له حوکومه تی ئیستای باشوری کوردستان به ته وای بیرو هزر
 و نه نیرزی یه وه پشتیوانی بکه ین و ته قوییه تی بکه ین. - با بیته وه سه ریاسی بلباس و له مه
 بهسته که دور نه که وینه وه. ته میر شه ره فخان بدلیسی له کتییی شه ره فنا مه و حوسین حوزنی
 له کتییی کوردستانی موکریان یا ناترو پاتین، هه ردوکیان به چه که ی بلباس (مه نگور)
 ده به نه وه سه ره هوزی روژه کی و ده یانخه وه سه ره هوزه کانی موکریان به و جوره میژو
 نوسیویه تی: سه ره هلدانی هوزی بلباس و بلاو بوونه وه ی ناویان به بلباس، لیره وه سه ره
 چاوه گرتو وه که ژوریک له روژان (۲۴) تیره ی سه ره کی له به ره بابی (روژه کی) له
 نیریک (تاب) سه ره به ناوچه ی (خویته) دوا ی ته وه ی له موکریان وه باریان کردوه، کو
 ده بنه وه و ده بنه دو به ش و ۱۲ تیره یان به خو یان وت ئیمه بلباسین و ته وانی دیکه یش به
 قه و الیسی، ناسران (باشه بزاین حوسین حوزنی فه رمویه تی (۱۹ تیره) بوون، ده لین: بلباس
 و قه و الیسی دو هوزی بابانه کانن. جیی ورد بوونه وه یه که (بلیس) و (قه و الیس) ناوی
 دو گوندیشن له ناوچه ی هه کاری (شه ره فنا مه ل ۶۷۳) و هه روه ها (بلیس) شاریکه له
 میسر، (۸۰ کیلو میتریک) له شاری قوستاته وه دوره (موعجه مولبولدان ج ۱/۴۷۹) و
 شه ره فنا مه (۲۷). هه ندیک ده لین: هوزه کانی روژه کی و هه کاری له بابانه وه هاتون.
 (بروانه میژوی هوزی بلباس، مه حمود نه حمه د محمه د پهره ی تا ۱۸ و... چاپی
 ۱۹۸۹ زه باشه بزاین که له پهره ی ۴۵۴، دایره تولمه عارفی بوزورگی ئیسلامی ج ۱۲
 چاپی ۱۳۸۳ هه تاوی تاران. ناوی بلیس - ی بردوه که له ولاتی میسر دایه. عه ییاس
 عه زراویش له کتییی عه شایری کورد، لکاو به عیراقداج ۲ / ۱۰۲ هه ریرو رای
 شه ره فنا مه ی هیناوه. - له ناوچه ی که ندینا وای سه ره به هه ولیر گوندی هه یه به ناوی

(حه سهن بلباسه) که له سالی ۱۹۵۶ ز - ژماره ی دانیشتوانه که ی (۱۴۰) کهس بووه و چهند گوندی تریش به ناوی (چنار وک و بلباس - عه لیاوا قوچه بلباس، وه (قوچه بلباس) برواننه سه ژماره ی سالی ۱۹۵۷ ل ۸۱ - ۹۰). - ههر جور بی تهو تیرانه ی روژه کی له (تاب) کوبونه وه و مهز نیکیان بو خویان هه لبارد، لهو سهر دهمه ی که (بدلیس و حهزو) له بن دهس (تاویک) ی خه لکی گورجستان دا بووه، روژه کی، ده ری ده کهن و له بن فه رمانی سه روگی خویان بهو په ری خیر و خوشییه وه ژیان ده ده نه سهر، که به داخه وه، دوا ی وه فات ی سه روگیان، روژه کی جیایی و جیاوازی خوازی که وته نیویان، پاش ماوه یه ک، عیژه دین و زیاته دین دو سازاده و برابر ون له (ئه خلالت: خه لات) ده ژیان، ده سه یی له روژه کی عیژه دینیان کرده حا کمی بدلیس و ده سه یی تریش زیاته دینیان کرده حا کمی حهزو. بهو جو ره ی شه ره فنا مه نوسویه تی: «هوژی روژه کی نازا، به ناموس، دلاوا، دهس پاک و ئایندار و له نیو کو دا هه لباردهن و دل سوژی گه و ره ی خویانن، له سالی (۱۵۲۰ مانگی ۱۵۶۶ ز سلیمان قانونی عوسمانی بدلیسی گرت و شه مسه دین خانی ئاواره ی ئیران کرد، تا سی سالیس له گهل هوژی: (با یه کی و هوژی زیدانی و هوژی بلباسی)، ههر چی، سلیمانی قانونی شه ری پیی فروشتن نه یتوانی بهر ده سیان بکا. به لام له دوا پیدا به فیل و گزی و به ده سکسی (به هائه دین به گی حهزو) و خه لکی دولی: «کفندور» و تیره کانی (با یه کی) و برایم به گ و قاسم به گی کور شیخ میری بلباسی، بدلیسی دا گیر کرد. ده رویش مه حمود که له چیری گه و ره ی که له چیریان مال و ولاتی خوی به جیی دیلی و ده چیته لای سولتان سلیمان و له بهر زبان لوسی ده بیته هاوده می و هه روا حه دیده ره به گی برازای ده رویش مه حمودی که له چیری چوته لای سولتان سلیمان قانونی و له بهر زیره کی سه رزه وی هوژی (جیهان به گی و محالی پالوی) پیدراوه و خوی و رو له کانی به سه رباندار اگه یشتون (کوردستانی موکریان یا ئاترو پاتین ۴۳). پینج تیره له روژه کی یانی (قیسانی، با یه کی، موده کی: (موره کی) زوقه یسی و زیدان، کونه دانیشتوی بدلیسن و ده شیان که له بهر هی بلباسن ئه مانه ن: (که له چیری، خه ربیلی، باله کی، خه یارتی، کو ری، بریشی، سه کری، گارسی، بی دور و به لا گه ردی). ئه م نو هوژه ش: (زه ردوژی، ئه ندا کی،

پرتاقی، گردیکی، سُهرووردی: (سوره بەردی)، کاشاخی، خالدی، واستوگی و عەزیزانی).
 لە قەوالیس. (شەرەفنامە ۶۷۹) میژوزانی کورد، حوسین حوزنی موکریانی نوسیویەتی:
 (بە خاکی موکوریانە وە عەشیرەتی بلباس و قەوالیس کە نۆژدە (۱۹) قەیلە بوون، چونەتە
 شویتی بەناو (تاو) لە نیریک شاری (خویی) و هەوای گەورەیی لە سەری دان و چونە
 خاکی بدلیس و حاکمیکیان بو خویان داناو (بدلیس و حەزو)یان گرتە بن دە سەلاتی
 خویان و ئەوانە بەسی قول دانراون: (۱) - بلباس ۲ - قەوالیس ۳ - حەزو. بلباس دە
 قەیلەن). لەو دە چۆی دواي شەری چالديران سالی (۹۲۰ مانگی و ۱۵۱۹ ز) کە بە هۆی
 مەلائیدریس بدلیسی یەو، عوسمانی چرنوکی لە خاکی پاکی کوردستان گیر کردو لە گەل
 کورده سەربزیو کانی وە ک هۆزی بلباس کەوتە شەر و ئاوانیش لە کوردستانی گەورەدا
 چ بەشی باشور و چ روژ هەلات بلاو بونەتەو، بو نمونه: ئیبراهیم بەگی کوری قەلەندەر
 ئاغای بلباس، پەریوێ سیستان بوو و لە سەردەمی صفەوی یەکان، لەلای
 محەمەدخانی فەرمانرەوایی دامەزراندو و لە پاشان بە سەرکردەگی سپایە ک چۆتە سەر
 خاکی بە لوجستان و بە لوجستانی خستوتە بن فەرمانی خۆی و لە پاشان چەن تیرە و
 بەرەبایی هۆزی بلباسی بردۆتە ئەوی؛ ئیستایش لە بەلوجستاندا چەندین بنە مالهی
 مەنگور: (بلباس) و هۆزی دیکەیش هەر ماون و نەفەتاون و ئیبراهیم بەگ لە سالی
 (۱۰۰۰) مانگی و (۱۵۹۲ ز) لە بەلوجستان بەرەو لای خوا بارگەیی تیکناو (ئایەتوللا
 کوردستانی هەرئەوی ۴۳ - ۴۴ و شەرەفنامە ۶۷۸). هەرۆ کو دەر دە کەوی ئەو
 بلباسانەیی کە ناوچەیی بدلیسیان بەجی هیشتوو، لە خاکی کوردستان نیوان سابلانغ
 (مەهاباد) و سنەو رەواندز و کوئی) بلاو بونەتەو (روژ بەیانی مەلا جەمیل زاناو لیکوری
 کورد، گوڤاری کوری زانیاری دەسە کوردج ۱۶ - ۱۷ پەرەیی ۵۰۰). بلباس پەریوێ
 سوریه و لوبنانیش بون (شوکر مستەفا؛ بەرگی ۱۷ گوڤاری کوری زانیاری پەرەیی ۱۶۸ و
 دەسنوسی محەمەد بیوهری لە هۆزی بلباس). بلباس راستە و خویش بە گز صفەوی و
 عوسمانیدا چوون و زەرەبی کاری گەریشیان لیداون، روژ بەیانی هەرئەوی و رەحەلی
 ریچ تەرجمەیی جرجیس فەتحووللا پەرەیی ۱۶۵). دو کتیب هەن (۱) - تەقریری

دهرويش پاشای تورک که له ۱۲۲۱ مانگی و جاریکي دیکه له ۱۲۸۳ مانگی له تهسته مبول له چاپخانهی ئیحسان له چاپ دراوه، که بو زانیاری له بابته هوزه کانی سنوری دهسکردی عوسمانی و ئیران و له بابته بلباسه وه به که لکه (۲ - سه یاحه تنامه ی سنور خورشید پاشا که خوئی ته ندامی دیاری کردنی سنور بووه، که بو ناسینی هوزه کانی سه رسنوری دهس کردی ئیران و عوسمانی به تایبته هوز و به ره بابی بلباس فره به لکه و زیاتر له ۱۶۸ سال به رله مرویانی (فهوره ی ۲۰۰۷ ز) نوسراوه و کتیبه که ی دهرويش پاشا بو ناسینی تهو هوزه کوردانه، به تایبته بلباس پهره دارتر و زانستیانه تره. هوئی نوسینی ته مانهش تهوه بووه که عوسمانی له ساله کانی ۱۲۶۴ مانگی و ۱۸۴۹ ز له گه ل ئیران و یستویانه سنوری کوردستانی دابه شکراو دیاری بکه ن و کومه یته ی دیاری کردنی سنوریشیان دامه زرانده بوو یستویانه خه لکه که و هوزی تهو ناوه بناس (میژوی هوزی بلباس هه ره تهوئی) له سالی ۶۵۶ مانگی و ۱۲۵۸ ز - له کوردستاندا چه ند سه روک هوزی کورد حوکومه تیان به دهس بووه و به رزوزمی فره شیان دیوه و له کاتی دهسه لاتی عوسمانیدا فه رمانره وایانی هوزی (بابان، سوژان، بادینان و بوژان) بازیگه ری سیاسی بوون و هه ره که له ناوچه یه کدا حوکومه تیان کردوه و دیاره (هوزی هه ورامان، بلباس، باجه لان، سنجاب، جاف و هه رکیش) به نو به ی خویان، خویان نیشان داوه (هه زاره ی عیراق ج ۱۱ / ۱۱۹ - ۱۲۰)، با شه بزاین کونترین سه ر چاوه که ناوی بلباسی هیناوه، ده سنوسی مه لاهه نسوری کوری صادق بلباسی یه، که له سالی (۷۷۰ مانگیدا له پشتی قورثانیکي ده سخه ت له زمینی چوارینه یه کی عه ره بی نوسیویه تی: «منصور ابن صادق البلباسی» تهو قورثانه له سالی ۵۳۰ مانگی به دهسی سه یید ئیبراهیم حوسین له خورمال نوسراوه ته وه و ئیستا به ماژه ی (۱۶۴۲۵) له کتیبخانه ی (دار سه دام بو دهس نوسه کان) پاریراوه، ته م دهس نوسه ته وه ی رون کردو ته وه که له سالی (۷۷۰) مانگیدا بلباس له شاره زوردا هه بوون. تاریخی جیهانگوشای نادری نوسیویه تی: بلباس هوزیکي گه وره و فره تیره و به ره بابی ولاتی رومن. شه ره فنا مه نوسیویه تی: فه رمانره وایانی موکری و هوزی موکری به ره و به ری خه لکی شاره زورن، هه ندیگیش ده لین: سه ره به بابان (شه ره فنا مه

هەر ئه‌وێ (۵۳۰) به‌و جوهره‌ی کتیبی عه‌ره‌ب و کورد ده‌لی له ۱۸۳۰ ز - میرمه‌مه‌د ره‌واندزی میری‌گه‌وره، هیرشی کردوته سه‌ر بلباس و بلاوی کردون و له و کاته وه بلباس بونه‌ته چهن عیئل و عه‌شهرت و ئه‌و کتیبه‌هه‌روا باسی عییلی (مامش (ماد) و پیران و مه‌نگور)ی کردوه (عه‌ره‌ب... هه‌ر ئه‌وی ۴۳۶ - ۴۳۷) له سالی ۱۲۶۷ مانگی کومه‌یته‌یی بو‌دیاری کردنی سنوری ده‌سکردی نیوان عیراق و ئیران، داده‌نری که له بنچینه‌ی ره‌گه‌زی هوژی ئه‌م دیووته و دیوی کولپوه‌ته‌وه و له راپور تیکدا هوژی بلباسی به‌م شه‌ش هوژه‌ ناو ده‌با:

- ۱ - مه‌نگور که ژماره‌یان به (۱۲۰۰) خیزان دانراوه.
- ۲ - مامه‌ش که ژماره‌یان به (۴۰۰) خیزان دانراوه.
- ۳ - پیران که ژماره‌یان به (۱۰۰) خیزان دانراوه.
- ۴ - سن Sin که ژماره‌یان به (۴۰۰) خیزان دانراوه.
- ۵ - ره‌مه‌ک که ژماره‌یان به (۱۲۰) خیزان دانراوه.

۶ - هولمزیا (یا هورموزیار) که عه‌یباس عه‌ززاوی هورموزیار - ی به هوژی بلباس داناوه، به‌لام شه‌ره‌فنامه له په‌ره‌ی ۶۰۷ هوژی (ورمزیا)ی به‌ه‌شی له بنه‌ماله‌ی گه‌لباغی داناوه و تاها‌ه‌اشمی ئه‌م هوژانه: (ئوجاق، مه‌نگور، مه‌نگوره‌که‌ل، مامه‌ش، سن Sin و ره‌مه‌ک) به‌بلباس ناوده‌با (موفه‌سه‌ل جوغرافیایی عیراقی نو‌ی چاپی ۱۹۳۰ ز - په‌ره‌ی ۴۴۰ تاها‌ه‌اشمی. - مسته‌فانه‌ریمان و عه‌یباس عه‌ززاوی، گو‌یا بلباس به‌شیکن له هوژی جاف، ئه‌مه‌هه‌له‌یه و ئه‌و دوزانیه له کتیبی (سه‌یاچه‌تنامه) وه‌ریان گرتوه که هه‌له‌که له خیوی سه‌یاچه‌ت نامه‌وه‌یه. (ئه‌و راقی تاریخی کوردی له به‌لگه‌نامه‌ی عوسمانیدا، گو‌فاری کاروان ژماره‌ی ۱۳۸/۴۵ سالی ۱۹۸۵ ز - مسته‌فانه‌ریمان و عه‌یباس عه‌ززاوی عه‌شایره - هه‌ر ئه‌وی ۶۵). ئه‌مه‌یشی لی‌ی زیاد کردوه: (سه‌روگی بلباسه‌کانی شاره‌ زور ناوی مه‌مه‌د اغازی کوری ئه‌حمه‌د اغایه و هه‌روا ده‌لی: دی‌ی قاینجه، کانی پانکه‌ی شاره‌زور و گوندی خییلی، هی بلباسه‌کانه).

عه‌ززاوی خییلی ئاکو به‌ه‌شی له هوژی بلباس داده‌نی، هه‌ندی له‌میژو نوسان خییلی

ئاكو به هوژيكي سەربەخو و جيا له بلباس دادهنين، شەرفنامە هوژي ئاكو به خيلى سەربەخو دادهنى. - هوژي ئاكو له ۴۳ گوند، دان و ژيارەى نيرينه يان شەش هەزار كەسە، هەندى له خيلى ئاكو له (رانىه) و هەندى تريان له ناوچەى دەشت نيشته جيىن و غەفورخانى ناودەست سەركە هوژيانە (عەشاپرى عىراق هەرئەوى ۱۲۸)، عەرزووى باسى هوژي دزەبى دا تيرەى كەتو له: (بەتو له) هو لمزىار كە دولقن له هوژي دزەبى به (بلباس) يان دەزانى (هەرئەوى ۱۵۲) عەرزووى هوژي (باله كى). بش به بلباس دادهنى و له دو اييشدا نوسيو يە تى: مارق چاووك راى گە ياندو هە كە باله كە له بلباس نين (هەرئەوى ۱۵۲ - ۱۴۲) شەرفنامە هوژي باله كى به تيرە يە كە له بلباس داناو هەرئەوى ۶۷۹ و كوردستانى موكرىان هەرئەوى ۴۰) هوژي (دەلو) كە له ساله كانى (۱۸۵۰ ز) له ناوچەى سەنگاو ژيان له بەرە بابى دە شوو سوارى هوژي بلباسن) كە له نيوان سەو قەلا چو الان بزويان ئە كەردو مە ترسيان حەستبو وە نيودلى عوسمانى و حاكمى ئيران، جاريكيان بە چە تەبى بەر بە كاروانى بازارگاني بابانە كان دە گرن، دەبراي هوژي دەلو، (له شوره سوارى هوژي بلباس) كاروانە كە؛ رزگار دە كەن و بەرەو بابان بەرەبى دە كەن، ميرى بابان كە به بوبرى و جەنگاو هەرى ئەو دە برايه دەزانى، ريزيان لى دە گرى و هەريىمى (جامريى - ناوسەنگاو) كە له نيوان شاخە كانى (ئاجداغ و بەرگەچ) دايه، پييان دە بە خشى. له دواى پەنجاسالى وە چەبى ئەو دە برايه لەم ئاوايى يانەدا، دادە مە زرين (بەرگەچ، مە سووى، عەينكە، كاريزە، ترشاو، باجگەو پينج ئەنگوست) باجگە له سەر لو تكهى چپاي ئاجداغ) ه (شورشى ئيبراهيم خانى دەلو، مستەفا نەريمان ۷۸ - ۷۹ بە نەقل له ميژوى هوژي بلباس هەرئەوى ۴۲ - ۴۳) دواى هەلو خان له سالى ۱۰۱۴ مانگى و ۱۶۰۵ ز) حوكومەتى ئەردەلان كەوتە دەس خان ئەحمەدخان - ي ئەردەلان كە شاعەبباسى صفهوى هەلو خانى بەدبلى برده ئيسفەهان تا سالى ۱۰۲۲ مانگى و ۱۶۲۲ ز) لهوى مرد (ئەمين زە كى كورد و كوردستان ج ۲/ ۲۲۵ - ميستير لونغويك ۴ سەدە له ميژوى عىراق ۶۴ و شەرفنامە پەراويز (۲۱۵) خان ئەحمەدخان هيرشى برده سەر بلباس و دانشتيوانى موكرىان و شارى سابلأغ (مەهاباد)، ورمى و مەراغە دواى گوشتارى زور ئەو

ناوهی داگیر کردو له لایه کی دیکه بیهوه هیرشی کرده سهر (ره واندز، کوئی، حهریر و ئامید و ئهوسا کورانی بارامی سورخاب به گی له سهر دانان، قهره حه سهنی له سهر ره و اندز و خالد به گی له سهر شه قلاوه و شه نگال، داناو به شی له ولاتی ئامیدی دا به عوسمان به گ، به راستی ئه مه جیی داخه که خان ئه حمده خان له باتی ئه وری له گه ل ئه و هۆزه کورده بویر و نازایانه، به دژی (داگیر کهرانی صه فهوی و عوسمانی که ههر دوکیان به خویتی کورد تونیی بوون) به ک بگری و به ره به کی به کبونی کورد؛ سازبدا تا ئاسان بتوانی ده وله تیکی به شان و شکوی کورد، سازبدا. هه میسه له بیري ئه وه دابووه، چلون هۆزه نه ترسه کانی کورد، له نیو به ری که سهره نجام خان ئه حمده خانی ئه رده لان له سالی ۱۰۶۴ مانگی له شاری موسل به دیق کردن مردو له گورستانی یونس پیغه مبه ره له وی نیژرا (شهره فنامه په راویزی له ۲۱۹) - مه ستورده خانم کوردستانی له میژوی ئه رده لاندنا نوسیویه تی «خان ئه حمده خانی کوری هه لوخانی ئه رده لان له ۱۰۲۲ مانگی چووه سهر ته ختی فه رمانه وایی و لی برا که ولاتی روم بینته بن حوکی خوی به سپایی زور هیرشی برده سهر هۆزی بلباس، ته نانه ت له نیو شاخه سه خته کانیس له کولیان نه بووه و نیرومی بلباسی له تیغ کیشان، پاش ئه وه ورمی، سابلاخ و مه راغه و ناوچه ی بلباس و ره و اندز و عیماده ی هینا بهر فه رمان، بریاری دا هه لکاته سهر تیره ی داسنی و خالدی، میژوی ئه رده لان مه ستوره ی کوردستانی وه رگیرانی د. حه سهن جاف و شکور مسته فا، ده زگای روشنییری زنجیره ی ۲۵۶ سالی ۱۹۸۹ ز. به نه قل له کتیی میژوی هۆزی بلباس له کونه وه تا ئه مرو، مه حمود ئه حمده، محمه د که به ئه رکی حه مه بیوه ری بلباسی له ۱۴۰۹ مانگی و ۱۹۸۹ ز. له تافگه ی سلیمانی له چاپ دراوه. - سلیمان کوری سواراغای بلباس له شاره زور به دژی عوسمانی راهیری و خاکی پاکی کوردستانی له وان پاک کردو ته وه و له سالی ۱۰۴۴ مانگی و ۱۶۳۴ ز بوته حاکی ئه وی و له ۱۰۴۶ مانگی و ۱۶۳۶ ز) وه فات ده کا و میر سو بچانی کوری گه و ره ی بوته جیی نشین و دوای مردنی ئه میش میرخو سه وه ی کوری بوته حاکی شاره زور، تا سالی ۱۱۶۸ مانگی و ۱۶۵۷ ز. که حوکومه تی ئیران و عوسمانی به جوته هیرشیان برده سهر شاره زورو

میرخوسره و کوژراو خه لکیان تالان کرد و ولاتیان سوتاند. (ثم سی میّره سلیمان؛ سوبحان و خه سره) ۲۴ سال حوکومه تیان کردوه و ئه ماره ته که یان به (بلباس) ناو داربوگه (گوفاری کاروان هر ئه وی ۳۶) هر وه کو میژونوسویه تی سلیمان پشای به به ی کوری ماوند میرنشینه که ی بردبووه قه لا چوالان و ته ماع ده کاته خانوو باله خانه که ی عومه راغای بلباس و هه لده کوتنه سهری، عومه راغوسی کوری ده کوژن و چوارکوری دیکه ی عومه راغای بلباس به ناوی (مامه ند، شاو هیس و ئیبراهیم ده چنه لای شاری سنه و ئیستا، نه وه و نه تیجه ی ئه م سی کوره له دیی (موژه ژ) نیژیکه ی سی سه د خیزان و خیلی شاو که یان پیی ده لین. (میژوی هوژی بلباس هر ئه وی ۵۰ و ۵۱). روداوی دلته زین: (عه لی کوری عومه راغای بلباس، ده چینه گوندی (قانیجه) ی شاره زور و عایشه یش میرزا محمه د قه شان ده بیاته مالی خوئی له دیی قه شان، ئه م کچه ی عومه راغای بلباس که ده گاته ۱۶ سالی به ئیجازه ی براکانی میرزا محمه د له کوری خوئی ماره ی ده کا و عه لی ده کوری ده بیی به کی له وانه نیوی (ئیبراهیم) ده بی و له ساله کانی ۱۱۱۲ مانگی ئیبراهیم ده چینه فه قی یه تی بو خویندن و خوئی به (فه قی ئیبراهیم کوئی) ده ناسینی و له به را (عه لی باوکی) قسه ی بو ده کوره که ی و عایشه ی خوشکی، کردبو که چلون سلیمان پشای بابان عومه راو غاوسی کور و چهن که سی لیکوشتون و خانوو باله خانه شی لیدا گیر کردون. فه قی ئیبراهیم بو خویندن خو ده گه بیته قه لا چوالان و ده چینه دیی (قه شان) بو دیده نی پوره عایشه ی و خوئی پیی ده ناسینی و نه خشه ی تو له ساندن له سلیمان پشاده کیشن و عایشه، به ناوی کلفه ت و کاره که ر، ده چینه مالی سلیمان پشای بابان و له یه کی له شه وانی سالی (۱۱۷۸ مانگی و ۱۷۶۴ ز). عایشه درگا بو فه قی ئیبراهیم ده کاته وه و له حاله تی نوستندا (سلیمان پشای بابان کوری خالد پشای بابان) ده کوژی (شیخ مارف نودی پی پهره ی ۱۷)، له دوای هاتنی ئیسلام به داخه وه زور به ی گه له زانایانی کورد، میسک و قه له م و زمان و زاریان به واژه و بیری عاره ب ئاخندرا بووه و بیریان له زمان و ئه دهب و هونه ر و فهره ننگ و میژوی نه ته وه ی کوردی خو یان نه کر بووه به لام چون سلیمان پشای بابان، خزمه تی به خه لک و

به تایبتهت خزمه‌تی فرهی به فقهی و مه‌لا و خوینده‌وار کردبو و کوششی زیادی بو پیشخستنی روشنبیری و عیلم و زانستی روژ باو کردبوو، ته‌نانهت عه‌لامه بیتوشی مه‌لا عه‌بدوللا له لاپه‌ره‌ی کتیبی (به‌هجه‌تولمه‌رزیه) ی‌نوسراوی خویدا به‌خه‌تی خوئی نوسیویه‌تی له ۱۱۷۸ مانگی (فقهی ئیبراهیم) نیویک که‌خه‌لکی کویه‌ بووه سلیمان پاشای بابانی له مالخویدا له‌کاتی نوستندا کوژتووه (گوفاری کوری زانیاری کورد، ژماره‌ی ۱۰ سالی ۱۹۸۳ ز- ره‌حله‌ی نیپور، ته‌رجه‌مه‌ی شوکر مسته‌فا به‌نه‌قل له میژوی هوژی بلباس ۵۵ تا ۵۱) جاکاتی ده‌س و پیوه‌ند ده‌زانن عایشه تاوانباره به‌په‌له ده‌یکوژن که ۷۶ ته‌مه‌نی بووه. دواي‌ته‌وه‌ی حوکومه‌تی ئیران و عوسمانی له‌ساله‌کانی ۱۱۰۵ مانگی به‌چوته حوکومه‌تی سلیمان پاشای کوری خالد پاشای بابانیا له‌نیو‌برد. شاحوسین صه‌فه‌وی عه‌بیاسخان زیاد ئوغلوی له‌جیی دانا که‌پاش ماوه‌یه‌ک له ئیسفه‌هان له‌داری دا و میرحوسین-ی کوری له‌جیی دانا، ئه‌م کوره‌یش فره‌زالم و خوین ریژ بووه و هیرشی کردوته‌سه‌ر پشده‌رو بلباس و قرتی لی‌بریون و ته‌وه‌ی ته‌و کردویه‌تی ته‌تاریش نه‌ی کردوه‌و تا سالی (۱۱۱۰) مانگی و (۱۶۹۸ ز) ته‌وکاره‌ساته، به‌رده‌وام بووه. (شه‌رفنامه په‌راویژی ۲۳۴) به‌لام له‌کتیبی میژوی ئه‌رده‌لاندانوسراوه: شای صه‌فه‌وی عه‌بیاس قولیخانی لابرده‌و و حوسین‌خانی لور-ی کرده‌سپاسالاری له شکره‌که‌ی؛ ته‌و لوره‌که‌پیی ناخاکی شاره‌زور، ده‌سی کرد به‌راووروت کردنی کورد و زه‌وی و زاری هوژی بلباسی داگیر کرد و ته‌و خه‌لکه‌ی تا (ئاکو و قه‌ندیل) هه‌لبیری و دواي‌کوشتن و تالان‌کردن و مال‌ویران‌کردنی خه‌لک، گه‌رایه‌وه‌بو و لات و خه‌لات و ئافه‌رین کرا (میژوی ئه‌رده‌لان مه‌ستوره خانمی کوردستانی به‌لیکولینه‌وه‌ی د. حه‌سه‌ن جاف و شکور مسته‌فا په‌ره‌ی ۷۷ به‌نه‌قل له‌میژوی هوژی بلباس هه‌رته‌وی ۵۸ و ۵۹) له‌ساله‌کانی (۱۱۲۳ مانگی و ۱۷۱۱ ز) چهن جار شه‌رو هه‌را له‌نیوان فه‌رمانه‌وانی بابان و هوژی بلباس، روی‌دا و هه‌ردو کزبون و حه‌سه‌ن پاشای والی به‌غدایش له‌و کزی‌یه‌که‌لکی وه‌رگرت، که‌له‌لایه‌که‌وه‌بلباسه‌کان که‌دژی به‌غا‌بوون له‌نیو‌به‌ری و له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌ده‌س بخاته‌نیو بابان و بیان هیئت‌ه‌بن فه‌رمانی خوئی و ته‌وه‌بووله‌گه‌ل

میربە کرە سورەى بابان بە جوتە لە ناوچەى ھەورامان و پینجۆین و سلیمانی و ھەلەبجە ھیرشیان کردە سەر بلباس و تیکیان شکاندن و بلباس پرش و بلاویون ھەدیقەى زەورا دەلی ھیرشی ھەسەن پاشا لە سالی ۱۱۲۴ دابوو و کتیبی گولشەنى خولەفا بە سالی ۱۱۲۶ و کتیبی (قویم الفرج بعدالشدە) سالی ۱۱۲۳ نوسیو و لە ھیرشی والی بەغا بۆسەر بلباس جیایی ھەیە. لە کتیبی دەسنوسی (یوسف مەولەوی) کە سالی ۱۱۵۳ مانگی نوسراو ھەسەن پاشا بە ھەلەبجە و بلباس تیداو و (۲۸۱۷) شیعەر و لە سالی ۱۱۲۵ مانگی و (۱۷۱۴ ز) بلباس لە گەل ھوکومەتی ئیران دەرگیر بوو، میربە کرە سورەى بابان کە دەسی بە سەرشارە زور داگرتبوو دەسی و یت کەرکۆ کیش بگری و لەو بارەو، لە گەل والی بەغا دژی سازداو والی بەسپایە کەو ھیرشی کردە سەر بابان و میربە کرشکا و خوی و ن کرد و لە پاشان خوی گوری و بەرەو بەغا دەروا و لە ریگا دوژمن دەینا سیتە و دەبە نەلای ھەسەن پاشا ئەویش فەوری دەى کوزی و لە سالە کانی ۱۱۳۱ مانگی و ۱۷۱۸ ز بابانە کان بەدژی بەغا، راست بوونەو، بەلام دەر فەتیان پینە دراو زوئەو بزاو تیشکا و ولاتی بابان بە تەواوی کەوتە بن دەس عوسمانی و ھەسەن پاشا بە سەری رادە گەشت. مێژودەلی: خانە پاشای بابان کە لە ۱۱۳۳ مانگی و ۱۷۲۰ زو تانەنەت تا سالی ۱۱۳۵ و ۱۷۲۲ ز ھەر لە سەر دەسە لاتداری بابان مابو، کە سولتانی عوسمانی دەستوری دا تا خاکی بن دەس ھوکومەتی ئیران بگرن، بە فەرمان دەیی ھەسەن پاشا لە لای ھەمەدان و سنەو سابلاخ (مەھاباد) ھیرش کرا و زور بەی ئەو ھیرانەى لە ھیرش بۆسەر ئەردەلان و سنە ئامادە بون لە ھۆزی بلباس و فەرمانرەوای بابان پینک ھاتبون و ئاسان ئەو شوینانەیان گرت (تاریخی عیراق بەینە ئیتحلالەین ج ۵/ ۲۰۶) بە نەقل لە مێژوی ھۆزی بلباس (۶۸).

نادرشای ھەوشاری کورد و کوردزادە لە ۱۱۵۴ مانگی و ۱۷۴۱ ز بو داغستان دەچو، سوبحان و یردیخان، ئیجازەى لە نادرشاه خواست تا برواتەو سەن بەلام باخان ئەحمەدخان کوری لە خزمەت شادایی بو داغستان و ھەروا چوار ھەزار سواری ئۆزبەکی بە سەرکردایەتی عاشور خان خستە بن فەرمانی سوبحان و یردیخان کە بو تەمی

کردنی بلباس کہ یاخی بون کہ لکیان لیوہر بگری. خان کہ ہرہاتہ وہ کوردستانی
 ٹہردہ لآن، ہیرشی کردہ سہر بلباس و تیکی شکاندن و بہ زور باج و خراجی لی
 و ہردہ گرتن (میژوی ٹہردہ لآن مہ ستورہ ی کوردستانی ۹۶) جادوای کوژرانی مہ حمود
 پاشای بابان لہ ۱۱۹۸ مانگی و ۱۷۸۳ ز۔ لہ شہری سابلآغ (مہ ہاباد) داو پہ شیمان
 بونہ وہی شاعہ لی مرادخانی ئیسفہ ہان لہ کومہ گت کردن بہ بابانہ کان، کہ دہ ستوریشی دابو
 کہ بہ دزی یہ وہ عوسمان پاشا بکوژن یا بیگرن و بہ ریکہ نہ ئیسفہ ہان، عوسمان پاشا
 ناچار گہ رایہ وہ بو سہ قز (برواننہ بہ شی بابان ہرلہ م کتیبہ دا). نوکتہ بلباسہ کان کہ بو
 یارمہ تی دانی بوداقخان چہونہ سابلآغ، چونہ لای عوسمان پاشا و ٹہمیش بہ وردی
 کارہ ساتہ کہ ی بوگیرانہ وہ و بلباسہ کان دلخوشیان دایہ وہ و پشتیوانی خویان بو عوسمان
 پاشا راگہ یاندو پیاوہ کانی شاعہ لی مراد کہ زانیان لہ راست بلباس ہیچیان پیی ناکری؛
 کلکیان گرت بہ گہ لوزی خویندا و گہ رانہ وہ بو شوینی خویان و عوسمان پاشایش بہ
 پشتیوانی بلباس توانی لہ سہ قزہ وہ مال و منال و کھل و پہلی خوئی، دہر بازبکا و بیان باتہ
 رہ واندز و خویشی چو وہ تہ نیو ہوزی بلباس و پاش ماوہ یہ ک چوتہ ٹامید و لہ دواییدا
 لہ گہل والی بہ غا پینک ہاتون و حوکومہ تی ناوچہ کانی (قزرایات، خانہ قین و عہ لیاوای
 پیدراوہ (تاریخی عیراق بینہ ئیتحلالہ بین ج ۶/۹۲ - ۹۳) میرزا مہ حمود بانہ یی رای
 گہ یاندوہ کہ (بوداقخانی دوہم زیاتر لہ ۴۳ سال حوکمرانی کردوہ و دوای مردنی
 (محہ مہ دخان) ی برای، ئیمام قولیخان - ی ٹاموزای ویستویہ تی بہ کومہ گی کہ ریمخان
 زہند لہ (۱۱۶۳ - ۱۱۹۳ مانگی و ۱۷۵۰ - ۱۷۷۹ ز) حوکمرانی لہ بوداقخان بستنی
 بہ لآم لہ شہری ہہردولا کوژ راوہ، شہری ہوزی بلباس و بواقخان بووہ ہو تا بوداقخان
 لہ گہل تورکی نازربایجان دؤستی بکا و خوبخاتہ بن یالی محہ مہ دقولی خان بہ گلہر بہ گی
 و رمی کہ ٹہویش بہ غہدر گرتی و لہ قہ لای باران دز (بہرہ دیژ) دا زیندانی کرد، بہ لآم
 سابلآغیان لہ گہل شیخول ئیسلامی قازی سابلآغ توانیان لہ قہ لاکہ دا بی رفتن و لہ پاشان
 و رمی گرت و محہ مہ د قولیخانی یہ خسیر کردو کوشتی (برواننہ کہ لہ پوری بہ لگہ نامہ ی
 کوردی، عہ بد رہ قیب یوسف، گو فاری روشنبیری ژمارہ، ۱۱۰ / ۶۰ - ۶۱ سالی ۱۹۸۹

ز - به نوسینی میرزا مه‌حمود بانه‌یی سالی ۱۲۴۶ مانگی و ۱۸۲۰ ز - پاشکویو شهره‌فنامه له بابته بوداقخانی یه که‌می کوری شیرخان، کوری حه‌یده‌رخان و بوداقخانی دوه‌م، ئەم میرزا مه‌حمود بانه یه، کاتی که شهره‌فنامه مه‌ی به ده‌سخته بو عه‌بدو‌للاخانی بوداق‌خان نوسیوه‌ته‌وه له پاشکویه‌کدا که بو شهره‌فنامه‌ی نویسه‌وه ئه‌و باسه‌ی گیراوه ته‌وه (میژوی هوژی بلباس ۷۷)، هیرشی خان ئە‌حمه‌دخان - ی سی‌وه‌م کوری خوسره‌وخان بو سهر هوژی بلباس جاکاتی خان ئە‌حمه‌دخانی سی‌وه‌م به ده‌سی بلباسه‌کان کوژرا، میرئرسه‌لان کوری ره‌زا قولیخان له گهل محمه‌د ره‌شیدخان به‌گی وکیل به‌سپایه‌که‌وه هیرشیان کرده سهر بلباس و تانیژیک سه‌قز و سیاکیو بلباسیان هه‌لپری و مال و سامانیان به تالان برد. (میژوی ئه‌رده‌لان مه‌ستوره‌ی کوردستانی ۱۵۸ - ۱۵۹) له سالی ۱۲۰۷ مانگی لوتف‌عه‌لی خان به له شکرئ زوره‌وه هیرشی برده سهر حاکی بانه (ئه‌حمه‌د سولتان)، ئە‌میش هاته‌نیو بلباس تاله راست لوتف‌عه‌لیخان یارمه‌تی بده‌ن (میژوی ئه‌رده‌لان هه‌رئه‌وی ۱۶۳)، له سالی ۱۲۱۶ مانگی له سهرده‌می ئە‌مانوللاخاند، حه‌سه‌ن عه‌لیخانی والی له تاران به‌ند کرابو، که له تاران هه‌لات په‌نای به بلباس هینا و هیریکی سازداو به‌ره و سنه‌رویی ئە‌مانوللاخان، له ریگا به ره‌نگاری بو، حه‌سه‌نه‌لیخان دیتی ناتوانی له راست ئە‌مانوللاخاند خورابگری گه‌رایه‌وه بو نیو بلباس و دوای ماوه یه‌کی دیکه حه‌سه‌نه‌لیخان به له شکره وه هیرشی برده سهرگ و یار مه‌تیشی له بلباس خواست، به‌لام بلباس یارمه‌تیان نه‌دا وله که‌نار ده‌شتی مه‌ریوان حه‌سه‌نه‌لیخان به ده‌س ئە‌مانوللاخان شکاو به برینداری گیرا (میژوی ئه‌رده‌لان ۱۷۰ - ۱۷۱)، سلیمان پاشا که له سالی (۱۳۱۵ یا ۱۲۱۷) مانگی و (۱۸۰۰ تا ۱۸۰۲ ز که له ۱۸۲/۸/۷ ز) مردوه، عه‌لی پاشای زاوای بوته‌والی به‌غا و بلباسه‌کان که له ده‌ور و به‌ری هه‌ولیر، کوی، رانیه و ناوچه‌ی شنو و لاجان، نیشته‌جی بون و هه‌ندی‌کشیان له ناوچه‌ی سابلاغ (مه‌هاباد)، مه‌راغه‌و ورمی نیشته‌جی بون له به‌ر ئه‌وه‌ی فره به هیربون و گویان بو‌قسه‌ی والی به‌غاشل نه‌کردوه و شای ئیزانیش له ده‌س بلباس بیزار بووه، له ۸ شه‌والی ۱۲۱۷ مانگی و ۱۸۰۲ ز عه‌لی پاشا والی به‌غا به سپایه‌که‌وه

هێرشى بۆ سەر بلباسە كان برد و ئەو رەحمان پاشای بابان و خالید بە گى بابانىشى لە گەل خویدا هینابو که گە یشتنه شاری (پردی) چه بهری بو ئیبراهیم پاشای بايان نارد که حاکمی (کوئی و حریر) بو که له و لایه وه پلاماری بلباسه کانی (کوئی و بیتوین) و خویشی له پردی و دهشتی ههولیر و ئالتون کوپری دهس بکهن به گوشت و برین بلباسه کان و له ههه لاه هیرشیان بو به رن و بلباس له نیو به رن، بلباسه کان له ترسا مال و منالیان گه یانده چیا کان و چه کداره کانیشیان به رهنگاری هیرشکاران بون و له بلباسی دهشتی کوئی و بتوین و سلیمانی و دهورو بهری کوشتاری فره و تالان کران. ئەم شهرو کاره ساته به شهري موتاو که ژمارى فره له هوزى بلباس له سالى ۱۲۱۷ مانگی کوژراون و ۶۰ ههزار مهر و ۲ ههزار ره شه ولاغ و ههزار ههستهر به تالان براوه و والی به غا دواى مانگی تالان و گوشت و کوشتار، چوته وه به غا، عه زواى نوسيو به تى ئەوه خووره و شتى والی به کانی تورکی عوسمانی بووه که گوشت و کوشتار و تالان و برو، خوئی زاتیان بووه. (برواننه نوسین له پشتی کتیبی خه تی کون که ئیستا له کتیبخانه ی ئەوقافی ناوه ندى سلیمانی به ژماره ی ۲۹۵۹ - ۲۹۶۴) مه وجوده، تاریخی عیراق ج ۶/ ۱۵۴ هه ره ئه وى و نویدی هه ره ئه وى، تاریخی سلیمانی و دهورو بهری ته رجهمه ی جه میل روژ به مانى په ره ی ۱۰۵ هه ره ئه وى، به نه قل له کتیبی میژوی هوزی بلباس هه ره ئه وى ۸۵ تا ۸۲). له روژگاری صه فه وى به ملاوه حوکومه تی ئیران هه میشه له بیرى ئەوه دابون کورد نابود و پرش و بلاو بکهن. چون هه میشه له کورد ترساون. له سالى ۱۲۲۶ مانگی و ۱۸۱۱ ز قاجار له ئیران خیل قه ره په پاغی تورکومانیان به فیل و به زوره ملی هینایه دهشتی سندوس (نه غه ده و...) یانی ۱۹۷ سال بهر له مرو (۱۷ فه وریه ی ۲۰۰۸ ز). که له و سه رده مه دا هه وارگه ونشینگه ی هوزی بلباس بوو هوزی بلباسیش ناچار لیان راپه ری و ته نانه ت قاجاریان تاسایه نقه لا (ئه وکان) هه لبری و خاکی بلباسیان له نامو پاک کرده وه، بوداق خان فه رمانه وای ئەوکاتی موکریان گوئی له مستی (عه بیاس میرزای شای ئیران بوو نامه ی بو نوسی تاله شکری پر هیر بوسه رکوت کردنی بلباس بنیری، ئەویش له ۱۲۲۶ مانگی و ۱۸۲۰ ز سپایی بی ژمارى به فه رمانده یی ئەحمده د خانى کوردی و موقه ده م

ٲٲ حمہ دخان موقہ دم مہ راغہ یی دہ نوسی: تا فریای کہ وی و لہو سہ ردمہ ی حوکومہ تی
 تایفہ گہ ریدالہ نیوان ٲٲو حاکمانہ ی لیکن نیڑیک بوون، جوڑی پھیمانی و اہہ بووہ، کہ
 لہ کاتی تہ نگانہ دافریای یہ کتر بکہون، لہوزہ مانہ دا (نہ جہ فقو لیخان حاکمی تہ وریز،
 ٲٲ حمہ دم موقہ دم مہ راغہ یی حاکمی مہ راغہ، محہ مد قولیخان ہہ وشار حاکمی ورمی و
 بوداقخان کوری شیخہ لیخان موکری حاکم سابلاغ (مہ ہاباد) بووہ و لہ نیوان ٲٲواندا
 پھیمانی و اہہ بووہ، ٲٲ حمہ دخان موقہ دم حاکمی مہ راغہ، بہ فیئل نامہ یی بو باپیراغا
 دہ نوسی و دہ لی حاکمی تہ وریز، دوژمنی منہ و دژایہ تیمہ ولی براوم ہیٹرش بکہمہ
 سہرتہ وریز، ٲٲ گہر تو بیٹہ یارمہ تیم، غہ نیمہ تی تہ وریز لہ گہل تو دہ کہ مہ نیوہ نیوہ؛
 باپیراغایش بہ ہزار، سوارہ وہ، دہ چیتہ مہ راغا، لہ سہر، ریگا، کاتی دہ گہنہ دہ یی
 ہہ مزوای نیڑیک سابلاغ (مہ ہاباد - ی موکری)، ٲٲ سہی باپیراغا سہ رسم دہ دا، ٲٲبراہیم
 سولتان برای باپیراغا، دہ لی من سہ رسم دانی ٲٲ سبہ کہت بہ خراب دہ زانم، نہ چینہ مہ راغا
 باشترہ، باپیراغا دہ لی: تو ترسہ نوگی، تو مہ یی، ٲٲبراہیم سولتان بہ تہ نیا دہ گہ ریٹہ وہو
 باپیراغا و سوارہ کانی دہ رو، کاتی دہ گہنہ مہ راغہ فرہ بہریز و قہ درو حورمہ تہ وہ،
 پیشوازیان لی دہ کری و سوارہ کان دو، دو بہ سہر مالاندا دابہش دہ کری و باپیراغا و چہن
 سواری تر دہ چنہ مالی ٲٲ حمہ دخان، دو سہعات دوا ی نیوہ شو؛ لہ لایہن ٲٲ حمہ دخان
 موقہ دم مہ راغہ یی حاکمی مہ راغہ، دہ ستور دہ ری کہ ہہر مالہ ی میوانہ کانی خو ی
 بکوڑی و بہو جوڑہ ہہ مویان دہ کوژن، تہ نیا (وہستا غوریز) توانیوہ تی راکا و خو یی
 رزگار بکا و ہہ وال بہ ریٹہ وہ، بو مہ نگوران (دہ لین چون تورکی زانیوہ فریای خو ی
 کہو تووہ و ٲٲ مہ یس فایدہ ی زمان زانیہ) ٲٲم فاجیعہ لہ ۱۱۹۵ مانگی لہ زہمانی سہ لٹہ
 نہ تی عہ لی مہردان خانی زہند قہو ماوہ (بروانسہ تاریخی مہ ہاباد، سہ یید محہ مد
 سہ مدی، چاپی رہرہو سالی ۱۳۷۳ ہہ تاوی پہرہ ی ۲۹ - ۳۰). لہ سالی ۱۲۳۵
 مانگی باپیراغای دوہم ناوی کہ نہ وہ ی ٲٲو باپیراغا یہ بووہ کہ لہ مہ راغہ کوژراوہ، لہ نیو
 ہوڑی مہ نگور، پھی دا دہ یی بو زیاد بونی بہرہو منالی زورتر، ٲٲ زور دینی و ناوی
 ٲٲنہ کانی بہ مجورہن: (زیرین، شہمی، مروہت، ٲٲمان، زینی) دیارہ لہ یہ ک زہماندا بہ پی

شهر له چوار ژن زیاتر بوئی حهرام بووه، ده بیّ به کیّ له وانهی ته لاق دابیّ یا مرد بیّ و له پاشان ژنی تری ماره کرد بیّ که تا ئاخری ژیان؛ همیشه چواژزنی هه بوئی، ههروه کو ده لّین ۱۴ تا ۲۱ کوری هه بووه و مهنگوری ئهم سهرده مه له بهر هی ئهم با پیراغای دوه و ژنه کانی تهون و نبوی تایفه ی خوئی به ناوی تهوژنانه، ناوناوه و دارای پینج تایفه به ناوی تهوژنانه (تایفه ی زیرین، شه میّ، مروهت، ئامان و تایفه ی زینی) و تایفه یه کیش به ناوی خدر ناوه داره و پینج تایفه ی تهو هل به کاده رویشی، ناسراون، به لام تایفه ی خدر چون له بهر هی با پیراغا و ژنانی تهونیه؛ به کاده رویشی نانسری و ده لّین: (تایفه یه کیش به ناوی تایفه ی و سه پینی) یا حوسین یان هه یه، له بابته ئوجاغه وه، هه ندی له مهنگوران ئوجاغ به مهنگور ده زانن و هه ندی له بهر هی مهنگوری دانانین، له وه ناچیّ ناوی تایفه ی مهنگور به ناوی ژن، پیوه ندی به زه مانی دایک پاشایی یا ژن سالاری هه بیّ (تاریخی مه هاباد هه ر تهو ۳۰ - ۳۱). ته حمه دخان موقه ده م مه راغه یی کوری حاجی عه لی محه مه ده که به ده سی: نه جه فقو لیخان دونبولی حاکمی ته وریر کو ژراوه و ته حمه داغاله جیی باوکی بوته حاکمی مه راغه و له گهل خانه کانی موکری دوژمنی کوته ی هه بووه، جاهه ر له بهر ته وه له ده رفته گه راوه تا بلباس و مامه ش و مهنگورو کورد، بکوژیّ (ج ۶ ریجالی ئیران مه هدی بامداد ۱۳۵۱ هه تاوی ۱۹ و ۲۰) به و جوړه ی مام عه بدولقادر ده باغی نویسه یه تی با پیراغا که شه هید کراوه ژنه که ی دوگیان بووه و خوا کوریک ی ده داتی و ناوی ده نین با پیروگه و ره ده بیّ و به با پیراغای دوه م ناوده بریّ له ۶ ژن هه ژده کوری بووه، که هه مزاغای چکو له ی هه مو یان بووه، ئهم با پیراغای دوه مه له شهر له گهل تایفه ی مامه ش ده کوژیّ و هه مزاغای کوره چکو له ی ده کریتته جیی نشینی باوکی و روژیک به له شکری مهنگوره وه هیرش ده کاته سه ر خیتی مامه ش. هه ی لیان ده کوژیّ و تالانین ده کا، ته و کاره ده بیته هوگه عه شیره تی پیران، دیبوکری و گه ورک و... بچنه بن فه رمانی هه مزاغای مهنگور و هه مزاغای قادر اغا، ده کاته سه روکی دیبوکری، هه مزاغای له کوستان ی گه ده و سپی سه نگ ده بیّ و زور به ی مهنگوران له کوستان له ویّ ده بن. خه به ردین که حه وسه ت سواری به گزاره و قه ره په پاغ هاتون و له گردی قه ره په پاغان له نیزیک

سابلاغ خيوه تيان هه لداوه، نه كا خه ياليكيان هه بي! هه مزاعا سواره ي مه نكوران خرده كاته وه و به په له خو ده گه پيته شهرگه، عه جه مان بي خه يال له خه و دابون وله چهن قول وه، له به ره به ياندا، هيرش ده كه نه سهريان و قريان تي ده خهن و ته نيا سوار ينگ نه بي كه سيان ده رناچي و ده يان كوژن (گوفاري كاروان ژماره ي ۶۵ په ره ي ۱۴ - ۱۵ - مام قادر ده باغي) ته قيه دين پاشا والي به غا له ۱۲۸۴ مانگي و ۱۸۶۷ ز - ليبرا هيرش به ريته سه ره هه مزاعاي مه نكور، كه له ترسي حوكومه تي ئيران هاتبو وه، ده ورو به ري بتوين و چي اي قه نديل ده ژيا، خواوراسان والي به غا بو ي ده لوي هه مزاعا ده سگير بكا. عه بدوره حمان سابلاغي و عه بدولقادر هاله يي له سالي ۱۲۶۶ مانگي به جوته (فه تاواي ئيبنی حه جهر) بو ماموستا كه يان: (حاجي مه لا ئه سعده، جه ليزاده باپيري مه لاي گه و ره ي كو يه) به ده سخه ت ده نوسنه وه و حاجي مه لا ئه سعده جه ليزا ده ش، به خه تي خو ي له پشت ئه و كتيبه نوسيو هه تي: (ته قيه دين پاشا بو دامر كاندني ئازاوه ي هه مزاعاي مه نكور له روژي هه يني ئاخري مانگي سه فه ري ۱۲۸۴ مانگي به ره و رانيه بو هيرش بر دنه سه ره هه مزاعاي مه نكور، رو پشت، (حه ماغاي گه و ره، مه سعود محمه د ۱۱۸). به داخه وه، حاجي مه لا ئه سعده ئه وزانا گه و ره هه ره به و چهن دي ره كه به خه تي موباره كي خو ي له پشت ئه و كتيبه، به سي كر دوه و ئه و يش به و جو ره (ئازاوه ي هه مزاعا) كه س نه بو وه بلي هه مزاعا له كوردستاني بن ده س قاجار له ئيران په ره وازه كرا وه و چوته به شي دي كه ي كوردستاني بن ده س عوسماني، بو ئازاوه گيره؟ - خه ير عوسماني و قاجار زالم و ئازاوه گيرن كه هه ميشه كورديان ئاواره و تالان و كوش و بر كر دوه، ئه ي كاش ئه و ماموستا زانايه تاريخي كوردو حه ره كه تي كوردي بن ده س زالماني بنوسيبا. تا هه و ره ك به شه ره فنا مه، ده نازين به نوسراوه كاني ئه و زانايه، فه خرمان بكر دايي، والي به غا حه ماغاي كو يي و هه مزاعا زيندان ده كا و هه مزاعا بو ماوه ي ۷ سال له به غا زينداني ده كرى، دو اي ئازادبون ده گه ريته وه؛ سه رمال و مولكي خو ي له كوردستاني بن ده س قاجار، به لام حاكمي شاري سابلاغ كه فره ته ما عكار و درنده بو وه به ده ستوري حاكمي ته و رپر، ده يه وي هه مزاعا بگرن يا بيگوژن و ئه و يش ناچار له نيو هوژي مه نكوران خو ي

حه شار ددها و نایه وی خو بداهه ده سه وه و لهو سه رده مه یشدا، ده نگ و باسی پیروزی ساداتی کیرامی نه هری شاهی شه مزین به تایهت سه بید تاها ی گه وه و شیخ عوبه دیدیلای کوری له سا بلاغ و کوردستانی سه به ئیران ده نگی دابووه و مه لیک غازی شیخ عوبه دیدیلای نه هری له سالی ۱۸۸۰ ز - زیاتر له ۲۲۲ که سی له سه رانی هوژه کورده کان کو کرد بووه و خهریکی راپه رینیک بوو تا کورد و کوردستان نازاد بکا، دیاره سازدانی ته و کو تگره خوئی نیشانه ی کوردایه تی کردنی شیخ عوبه دیدیلایه، ته وه یه، راپه رینی ته وزاته، به راپه رینی ناسیونالیزم و کوردایه تی کردنی ره سن دانراوه. هه مزاغای مه نگو پاشکو بونه وه که ی شه مزین: مه سه له ی کوردی یه، که ده لی: (خهنجهری ده بان له کالان ناویستی) ته وه له ی قوژته وه و چون شیایوی و دلسوژی کورد و کوردستان، بووه کراوته فه مانده ی سپای نازادی ده ری کورد، به رابه رایه تی شیخ عوبه دیدیلا و فره شیرانه و میرانه له و راپه رینه دابه شدار بووه و مو به موله گهل شیخ دابووه (جه لیلی جه لیل راپه رینی کورده کان له ۱۸۸۰ ز - و کتیبی راپه رینی مه لیک غازی شیخ عوبه دیدیلا نه هری شاهی شه مزین، محمه مد صالح ئیبراهیمی (شه پوئل) چاپی ۲۰۰۶ ز - هه ولیر، وه زاره تی روشنبیری).

تورکی عوسمانی شه ره که ی خوئی له گهل روس به فیل خستبووه کوردستان، له ۱۹۱۶ ز - یه کی له بلباسه کان به ناوی مه لا عه بدوللا مه لا عه زیز، بلباس دانشتوی گوندی گردیش به سه ر کرده یی بلباسه کان ئاوقه ی له شگری روس ده بی که خوئی وشه ش که س له بلباسه کان شه هید ده کرین. بلباس سپای روسی له ره واندر، وه ده رناوه. - له ۱۹۲۲ ز خویان زوریان بو هوژ و سه ره ک هوژکانی قه لادزه و رانیه هیتابو، جا هه ره له بهر ته وه هوژی مه نگور، پشده رو ئاکو، له شکرینکیان به نه یی کو کرده وه و له ده ربه ندی رانیه له ناکاو هه ر چوار ده وری روسه کانیا ن گرت و زوریان لی کوشتن، یا برینداریان کردن و هه ندیکیان به را کردن چونه گوندی (سه ر خو مه) لای سواراغه ی سه ره ک هوژی بلباس (چم دی شوژ شه کانی شیخ مه حمودی مه زن ته حمه د خواجه ب ۱ / ۸۳ - ۸۴) هه ره کو له به را وتمان سه ره کی مه نگور: (بلباس) ته مانه ن: (مه نگور، مامه ش، پیران،

رهمه ک، هولمز یار «هورموز یار» - هر چه ند ناجی عه بیا هوژی هولمز یاری به بلباس
 حسیب نه کردوه. مهنگور به شیکه له بلباس، به لام له بهر زوری و بهر بلاویان، به
 هوژیکی سهر به خو حسیب ده کرین - کاده رویشی له م چهن به ره بابه ن: (ئولمز یار،
 مهنه کوته، بابه ره سول، که لور، شنلانه، خضر ثاجیا و ئومر بل) گونده کانیشیان له نه لینی
 مهنگور نه مانه ن: (بازرگان، مام هیبه، شه ختان، سلوس، ههنگاوه، گرد نه لین، شالو،
 گاکه ش، بامر، گهرمین دار، سهریز، گه ده، خره غالان، قاواوا، لوسه، ره ننه، به دراوا،
 گولک، سوستان و کیدیج). له ناوچه ی سا بلع (مه هاباد) هه ن: (سیاقولی بالا، سیاقولی
 ژيرو، داغه، کونه کوتر، صهر مساعلو، باگردان: (سهر و خوارو) حه سه نه چه پ، زیوه،
 خانکه، لیمونج، بی ههنگوین، دوله سیر، خوله پول، ئافان، ئامید، روسید، نانج، بولاخ،
 خاتون نهستی، حاجی مامیان، غولیار، بهیتاسی بالا، بهیتاسی ژيرو، توتلو، جه واله،
 ره شان، لاجین، کونه سیکه و قاشقنه). ۱ - باپیراغای مهنگور له سالی ۱۱۹۸ مانگی و
 ۱۸۷۹ ز - شه هید کراوه - ۲ - هه مزاعای مهنگور له سپتامبری ۱۸۸۱ ز و شه والی
 ۱۲۹۸ مانگی و خهر مانانی ۱۲۶۰ ی هه تاوی، شه هید کراوه. - ۳ - سواراغای مهنگور له
 گهل هه مزاعای مهنگور له ۱۲۹۸ - مانگی و ۱۸۸۱ ز شه هید کراون. - ۴ - کاکه للای
 مهنگور له ۱۳۱۰ مانگی و ۱۸۹۲ ز - مردوه - ۵ - باپیراغای کوری هه مزاعای مهنگور
 له ۱۳۳۶ مانگی و ۱۹۱۷ ز - مردوه - ۷ - محمه دکوری باپیراغای مهنگور له ۱۳۳۵
 مانگی و ۱۹۱۶ ز مردوه - ۷ - فه تاحی کوری هه مزاعای مهنگور - له ۱۳۴۴ مانگی و
 ۱۹۲۵ ز مردوه.

له چه رخی بیسته مدا حه مه داغاسه روکی هوژی مهنگور، له بهشی ئیران بو و له باشوژ
 کوردستانیشدا، حه سه ناغا (فه قبی حه سه ن) سه روکی مهنگوران بووله دوا پیدا (بایزاغا)
 بووه سه روک و له پاش نهو حه سه ناغا بوته سه روکی مهنگوران و له راپه ریتی مه لا خلیل
 به دژی ره زاخانی په هله وی به شداری کردوه و دوا ی مردنی حه سه ناغا، عه لیاغای کوری
 بوته سه روکی مهنگوران. هوژی مامه ش بهشی زوریان له کوردستانی روژ هه لاتی
 لایین له باکوری مهنگوران و روژاوا ی مه هاباد، ده ژین، گوندی په سوئی گه وره ترین

دیپانه. - بەشی بچوکی مامەش لە باشوری کوردستان دەژیان لە سالی ۱۲۵۳ و ۱۲۵۴ مانگی و ۱۸۳۸ و ۱۸۳۹ زاینی لە لا یەن حوکومەتی ئێرانەو ناوچە کە، درابە مامەش و سەرۆک ھۆزیان پیرووت ئاغاز بوو ھۆزی مامەشیش دەبوو؛ سالانە چل ھەزار، فروش بدا بە حوکومەتی ئێران، بەناوی پושانە یا مولکانه (عەشایری عێراق، کوردی پەرەیی ۱۰۸). ھۆزی مامەش چەن تیرەن. (ھەمزایایی، مەربوکی، مەربابە کرە، فەقی و تمانە، جەمالە، کاسوری، جوخۆر، بلاوئەند، دەمبۆر، کراو دلە و بەیی. ھۆزی مامەش لە سالی ۱۲۶۷ مانگی و ۱۸۵۰ ز سەرۆکیان پیرووت ئاغا بوو، ئیبراھیم سوڵتان کە مامی باوکی ئەم پیرووت ئاغا بە بوو، لە زەمانی خویدا بو ماوەی ۵ سال فەرمانرەوای سندوس بوو و فرەخزەمەتی کردووە. دوای وەفاتی پیرووت ئاغا، حەمەداغای کوری دەبیتە سەرە ک ھۆزی مامەش، بەلام بە داخووە لە راپەرینی مەلیک غازی شیخ عوبەیدیلائی نەھری شاھی شەمزین، بەدژی ئەو زاتە، وە ستاو. بەلام لەو کاتەیی ھەمزایا بە دژی حاکمی مەھاباد راپەری بو، شیخ عوبەیدیلائی نەھری شیخ کەمال لەسەبیدە کانی گوندی (خالددار) و خەلیفە سەبید تاھای باوکی، نار دە لای ھەمزایا و ھەمزایا چوو خزمەت شیخ ولە شەردا بریکاری شیخ عەبدولقادر کوری شیخ عوبەیدیلابوو و لە وکاتەدا (حەمەداغا لە گەل بیوک خان) ی سەرۆکی قەرەپەپاغ، بەسودی حاکمی سابلاخ و زەرەدان لە راپەرین، وەستان، بەلام لە ئاخیریدا ھاتنە خزمەت شیخ و یارمەتی راپەرینیان دا و حەمەداغا لە ۱۹۰۸ ز لە نەلوس، سەر بەشنۆ مردووە. لە دوای ئەو قەرەنیاغای کوری بو تە سەرە ک ھۆزی مامش و ھەوێل کەس بوو کە مووعەلیمی راگرتوو تاکورە کانی بخوینن (کتیبی زەردەشت رەزائیە عەلی دیھقان بلاوکی سینا چاپی ئەوێل).

حاجی قادر کوئی، قەرەنیاغای مامەشی بە ھاوشانی ھەمزایا مەنگورداناو و بە شیعەر فەرمویتەتی: (ھەر وە ک ئەلفی جانە ستوونی لەسلووندا - نە ک تابیی غەیرە مۆتەحەرپیک وە کوھەمزە). لەم ھۆتەشدا وادەردە کەوێ کە لە سەردەمی حاجیدا، ژیاو (دیوانی حاجی قادر کوئی بە لیکۆلینە وە ی سەردار میوان و کەریمشارەزا چاپی ۱۹۸۶

ز په‌ره‌ی ۱۰۸ - ۱۰۹ و حاجی قادر کوټی مه‌سعود محمه‌د ج ۲/ ۲۴۶ - ۲۴۷). --
 هوژی پیران، تیره‌یه‌کن له بلباس. ده‌رویش پاشا له کتیبی سه‌یاچه‌تنامه‌ی حودود‌ددا،
 نوسیویه‌تی: قه‌ره‌نیاغا سه‌روکی هوژی مامه‌ش و حاکی شاری خوئی بووه و فره‌باشیش
 ئیداره‌ی کرده. هوژی مامه‌ش ئه‌مانه‌ن: (موړک که ناوی روسته‌ما غابووه و، پیاوئ
 ماقول و سه‌روکی مامه‌ش بووه له ۱۲۶۳ مانگی دا، په‌رچم، ئه‌حمه‌د ئالیکه، هولمه‌له،
 حه‌سه‌ن ئاغایی، مخانه، سه‌بریمه، فه‌قی‌خلیا، وه‌ستا‌پیره، بیوا، هه‌رن سه‌ما و قون
 هه‌لکریته. به‌لام ئه‌مین زه‌کی به‌مجوره‌ ناویانی بردوه (موخانه، په‌رچم، موریک،
 یوسف، خلیکه، سه‌بریمه، سه‌نا، وه‌ستا‌پیره، ورمزیار، نانه‌که‌لی، حه‌سه‌ن ئاغایی، مه‌مه‌نده
 شینه‌و پاوه، خولاسه‌ی تاریخی کورد و کوردستان محمه‌د ئه‌مین زه‌کی ۳۹۱)، یه‌کی
 دیکه له سه‌روک هوژی بلباس (پیران) کانه‌بی فه‌قی وه‌سی بووه و گویا له شهر له‌گه‌ل
 خان ئه‌حمه‌دخانی ئه‌رده‌لان کوژراوه، هه‌روه‌کو (خوازی) خیزانی لاواندویه‌ته‌وه: (کانه
 بی شیره‌که‌ی له بنه‌مالان - سه‌ر کرده‌ی عیلی بلباسان - به‌لام سه‌د حه‌یف له‌به‌رخانی
 ئه‌حمه‌دخانی... ئه‌مه‌یش ناوی هه‌ندی له گوندی مامه‌ش که ئه‌مانه‌ن (که‌له‌که‌ین، زه‌رکه،
 قه‌لات، گرده‌سور، قه‌ره‌نیاغا، خانه، کوته‌لاجان، ترکه‌سرو، دلاوان، دریکه، دپلز و
 بادیناوا).

یه‌کیک له بنه‌ماله‌ ناوداره‌کانی هوژی بلباس بنه‌ماله‌ی مسته‌فا پاشا یامولکی یه. له
 بلباسه‌کانی شاری خورمالي شاره‌زورن، مسته‌فا پاشا له (۱۲۸۱ مانگی و ۱۸۶۸ ز له
 سلیمانی له دایک بووه و دواي ته‌واو کردنی خویندن له سلیمانی و به‌غا له ئه‌سته‌مبول له
 زانستگه‌ی حقوق لیسانسی وه‌رگرتووه و ئه‌م پوست و پایه و پلانه‌ی هه‌بووه (سه‌روکی
 ئه‌رکانی حه‌رب فیرقه‌ی حیجاز، شالیار له‌شاری خوئی و سه‌لماس (زاروه‌ند)، سه‌روکی
 ئه‌رکانی حه‌رب له ئه‌نکاره، ئه‌میرلیوا، قایدی فیرقه‌ی ۲۱ له به‌غا و فیرقه‌ی ۳۰ له
 ئه‌رزه‌نجان و له شهری بالکاندا فه‌رمانده‌ی فیرقه‌ی ۲۷ و دواي جه‌نگی جیهانی یه‌که‌م.
 بوته‌سه‌روکی دادگای حه‌ربی پاشا والی بروسه. له سالی ۱۹۲۰ ز - گه‌راوته وه سلیمانی
 و له مانگی ته‌موزی ۱۹۲۲ ز جه‌معیه‌تی کوردستان: کوومه‌له‌ی کوردستانی به‌نهیتی له

سلیمانی سازداوه و خوشی بوته سه روکی و روژنامه‌ی بانگی کوردستانی له چاپ داوه که ژماره‌ی ئه وه‌لی له ۱۹۲۲/۸/۲ ز - بلاو بوته وه، ئه م کومه له فره به دلسوزی پشتیوانی له حوکومه تی شیخ مه حمود پاشای کوردستان کردوه و مسته فا پاشا له مانگی شوباتی ۱۹۳۶ زاینی له به غا وه فاتی کردوه له سلیمانی له سهروه سیه تی خوی له گردی سه یوان ناشتویانه (روژنامه‌ی ژین ژماره‌ی ۴۶۳ روژی ۱۹۳۶/۲/۸ زو تاریخی سلیمانی و ده ورو بهری به عه ربه‌ی ته رجهمه‌ی محهمه د جه میل روژ به یانی په رهی ۲۹۱ و جه معیات و مونه زه مات و ئه حزابی کوردی له نیوه‌ی سه ده‌ی ۱۹۰۸ - ۱۹۵۸ زاینی عه بدوسه تار تاهیر شریف په رهی ۸۹ ئه م سه رچاوه‌ی سیوه مه، مسته فا پاشا یامو لکی به بلباس داده نی. - په ره میژدی نه مر له سالی ۱۹۳۶ ز - به هوته له بن ناوی: (بو مسته فا یامولکی) یادی ئه وشیره میژه‌ی کردوه:

به لام هه ره یه که ی بو لا یه ک چووه	ئه م قه ومی کورده زور گه و ره ی بووه
عه زیزی میسه ره سه لاهه دین مان	نادر و که ریمخان که وتونه ئیران
شوعه رای عه ره ب له لایان عه بده	خو ئه حمه د شه وقی و محهمه د عه بده
له ناو کوردان دا، ون بو بوو ناوی	داخی سه رداخان جه میل زه هاوی
به لام زه هاوی له کورد ناخوازری	به لی مومکینه جه میل ئه دزری
هه رچی خو ی گو رری دیاره به دناوه	با عه ییشی بو بی کافی زه هاوه
فه خری به کورد بوو لای خوداو به نده	مسته فا یا؛ بو یی په سه نده
به وه سیه تی خو له سه یوان نیژرا	له وه سیه تیشدا خو یی لی نه گو ررا
به گه ژ شاهه که ی ئیراندا ئه چو	له سه ر کوردیکمان غیره تی وابو
پاشای کوردستان هاتوه به میوان	بیگه ره باوه شت ئه ی گردی سه یوان
زور گه و ره ی تر تان تیا هه ل ده که و ی	کور گه ل گه و ره تان ئه گه ر خوش بو ی
زور که س هه ول ئه دا بو مان بیته کار.	ئه مرو ئه م یاده بوو به یادگار

(دیوانی په ره میژد به رگی به که م چاپی سالی ۱۹۹۰ ز - په رهی ۲۳۲ - ۲۳۳).

مستەفا پاشا یامولکی
(۱۸۶۶/۱/۲۵-۱۹۳۶/۱/۲۵)

سەرۆکی جەمعیەتی کوردستان- ۱۹۲۲؛ رەئیسێ مەعاریف، دووهم حکوومەتی کوردستان.
سەرچاوه: جەمال بابان.

ده لئین: کاتی مه لیک مه حمود - ی حه فید، ویستویه تی ژن به سه ر نایشه خان دا بیئی و مینا خانم که ئافره تیکی قیت و قوژی مه ریوانی بووه، دهس نیشان ده کا و ده یه وی مارهی بکا، نایشه خان ده چی بولای کا که حه مه ی ناری و تکای لی ده کا به لکو شیخ له و ژن هیئانه په شیمان بکاته وه، کا که حه مه یش به ته وری به، غه زه لیک پر واتا و ناسکی بو شیخ نووسیوه و له دیره شیعیکی ئه و غه زه له دا، باسی ئازایی و چاپوک سواری بلبسی کردوه: که ده لی:

(زه رفی (مینا) شاهی من مه زرو فی ئه لماسی ده وی

وه ک کونی ما کینه ده رزی تیژو ره ققاسی

ده وی - قه تعی ریگهی دو له سو رو کانی گه رمی به رموان

هیممه تی چاپوک سواری قهومی بلبسی ده وی).

دیوانی ناری لیکوئینه وهی کا که ی فه لاج ۱۱۸). قانعی ره حمه تی فه رمویه تی

(عه شره تی بلباس، هو زانی ئه لوه ند پارچه ی نه روئی، لاوانی په سه ند)

پیره میردی نه مریش بو نوکته و پیکه نین فه رمویه تی:

(له ته نگانه دا خودا ده ناسی که وتیه فه رچی دیسان بلبسی)

(ژین ژماره ی ۵۵۴ ی ۵/۲/۹۳۷).

شیخ ره زا تاله بانی به فارسی فرمویه تی:

(آنچه بلباس بخوشناو به آکو کرده است

نشیدم که ببغداد هلاکو کرده است).

نادرشای هه وشاری کورد، له (۱۶۸۸ - ۱۷۴۷ ز) هیژیکی تاییه تی له هوژی بلباس

(سن Sin، ره مه ک) سازدابو، هه رشوینی ئه سته م و دژوار بوایی، به وانی، به یدهس

ده کرد. هه رله به رئه وه سه لیم پاشای بابان له (۱۷۴۳ - ۱۷۵۷ ز) له ولاتی بابان ده ری

کردن و تو له ی لی سه ندنه وه. (کورد، عه رب، تورک ته رجه مه ی جرجیس فه تحوللا

په ره ی ۱۳۲ به نه قل له میژوی هوژی بلباس هه رئه وی په ره ی ۲۳۹ و ۲۴۰). مه لا

خه لیل مه نگور له ده ورو به ری سالی ۱۸۷۶ ز له دیی گورومه ر (گور عومه ر) له دایک

بووه و له میرمنالیدا له حو جره ی فه قی یان ده سی کردوه به خویندن و دوای ماوه یه ک

چوته شاری مه هاباد، لای مه لاهه سیمی سه رده شتی ده سی کرده به خویندنی مه عارفی ئیسلامی تائیجازهی مه لایه تی له و زاته وه رگرتووه و چوته (دیئی گۆرو مهر) و ده سی کرده به ته درسی عولومی ئیسلامی و فهقی و مه لایی زوری فییری زانست کرده و ئیجازهی مه لایه تی پیداون و دوای ماوه یه ک ده چپته میراوه و به تیگرا نیزیکی چل سال درسی، به فهقی یان و توته وه و ده لین: فییرگهی مه لایه خلیل زوربه ی کات تا ده موسته عیدی تیابووه و له خز مه تیدا ده رسیان خویندوه، هه ندی له و موسته عیدانه ی لای مه لایه خلیل ده رسیان خویندوه، که سانی وه که مه لایه حمده تازانی و قازی عه لی سه رده شت و مه لایه سه یید سه لام گهنگی و مه لایه ره سول زیویه یی، بون، مه خلیل عالمیکی مه زن و که له گهت و چاوو برو رهش و به شان و شکووبه هه بیته و خاوهن دیوه خان و نان بده و دلگوشاو دلوا بووه و له کاروباری دین و دنیا شاره زا و به ئاگابووه. له کاتی خویدا موناغه شه و مونازه ره ی له گه ل مه لایه محمه د - ی کوی: (مه لایه گه وره) و مه لایه فه ندی هه ولیر، هه بووه و زانایی و زیره کی خوئی به وان نیشان داوه، مه لایه خلیل حاشیه ی له سه ر جه مع جه وامیع و کو به ی له سه ر روبعی موجب و... داناوه. - له سالی ۱۹۳۰ - ۱۹۳۱ زاینی حوکومه تی ره زاخان. ده یویست به زور شه بکه له سه ر مه لایه خه لکی کورد، بنی و جلک و لیباسی کوردی به کورد، بگوری، مه لایه خلیل له حوکومهت به دژی ئه و کاره نامروییانه ی ره زاخان راپه ری و چه کدارانه، به ری زور ویژی حوکومه تی گرت، دیاره ئه م راپه رینه هه م باری دینی و هه م باری نه ته وایه تی کوردی و کوردا به تی کردنی، له خوگرت. - له و سه رده مه دا، بایزاغای سه روکی تیره ی ئوجاغ: (کاخدری) بوو، له پشتی قه لا دزی داده نیشته و له گه ل ئاغا کانی میرئاوده لی کیشه یان بوو له بهر ئه وه هاتبووه، به شی کوردستانی سه ر به ئیران، ئه م بایزاغایه به خوئی و دوپیایوی به ناوی (خدره لالا و حه مه ی عومه ری) شه هیدکران و هه رله و زه مانه دا (حه سه ناغا و هه مزاعای مه نگور) که هه م خزمی یه ک بوون و هه م هه ر دوکیشیان سه ره هوزی مه نگوران بوون له زیندانی حوکومه تی ئیراندا بوون و عه بدوللاغای برای حه سه ناغا کرابووه سه ره کی هوزی مه نگور، جا که راپه رینه که ی مه لایه خلیل خه ریک

په ره بگری و بتنیته وه، ئیران حه سه ناغا و هه مزاغای له زیندان نازاد کرد و کاغزی بو مه لا خه لیل نارد، که واز له دزایه تی حوکومه تی بیئی و بگه ریته وه سه رجیی و ریگای خوئی، مه لا خه لیل وه لامیکی ته و توئی نه داوه و نه یشی هیشته حه سه ناغا و هه مزاغای بگه ریته وه، لای حوکومه تی ئیران و له گه ل خوئی خستن، مه لا له ماوه ی پینج مانگدا که هه وایش سارد و سربو، توانی بزاهه که په ره پیندا و تا سه رده شه، به شی مه نگوران و به شی گه ورگ و دیوکری و مامه ش و مه هاباد بگریته ژیر بالی راهرین، ته نانه ت شاری مه هاباد، به ته وای له بن فه رمانی مه لا خه لیل و هیژی راهرین دا بوو. حوکومه تی ئیران که کاری هه همیشه فرو فیل و درو و ده له سه بووه، له گه ل راهرینی مه لا خه لیلیش که وته فرو فیل، له لایه که وه سپایی زورو ره وه ندی بو سه ر مه لا خه لیل به ری کردبو و له لایی دیکه وه له سه بلاغ (مه هاباد) وه سه یید عه بدو للاً نیویکیان، ناردبو، تا مه لا خه لیل به ره شه کوژی، بکوژی، به لام دانیشتوانی سابلآغ به پیلانه که یان زانیو، به ره له وه ی ده سی بگاته مه لا خه لیل، هه روا له که یان به راهرین گه یاندو سه یید عه بدو للاً یان گرت و به ده س سه یید خدر - ی کانی زه ردی که سه روکی تیره یه کی مه نگور بوو کوژرا، هه روا حوکومه ت سالاری میرزا فه تاحی سابلآغی که مرو فیککی زیره ک بووه، ناردو یانه ته، ناوچه ی پشده ر تا بزانی ناخو پشده ر یان له مه لا خه لیل پشتیوانی ده که ن؟! جا که بیان زانی، به په له خوئی ده رباز کردبوو، مه لا خه لیل، کوخا عه بدو للاً ی میراوی، ده بنیریته لای ناغایانی پشده ر (عه باسی مه حموداغا و حاجی صالحاغا) و داوای لیکردبون یارمه تی راهرینی مه لا خه لیل بدن و ناغاکانی پشده ر: (ته حمه د - ی حه مه ناغایان) به سی سواره وه ناردده لای مه لا خه لیل و چوار روژ لای مه لا خه لیل ده بی و ده لی: ناغایانی پشده ر گوئیانه: ئیمه راسته و خو ناتوانین یارمه تی مه لا خه لیل بدین، چونکا حوکومه تی ئینگلیس و کار به ده ستانی عه ره بی عیراقیش دژی ته وه ن که ئیمه پشتیوانی له راهرینی تو بکه ین. هه روا پشده ری یه کان، رایان گه یاندبوو که ته گه ر هه مو هوژی کوردی مامه ش، دیوکری و عه شیره ته کورده کانی دیکه به ئاشکر بیته پیشه وه و له گه ل راهرین که ون، ئیمه ی پشده ریش به ئاشکرا دیین و پشتیوانیتان لی ده که ین و گوئی ناده ینه نه یاران، ته نانه ت

ئه گهر خوانه خواسته مه لا خه لیلیش پشکی، ئیمه له م دیو له خوئی ده گرین و دهی پارترین، ئه حمهد - ی حهماغای پشدهری، ده لئی: جادوای ئه وهی بیرورای ئاغایانی پشدهرم به مه لا خه لیل. راگه یاند، دیتم، سپای ئیران هیرشی کرده سهر مه لا خه لیل و راپه رین شکا و مه لا خه لیل ناچار چووه گوندی (که رسونات) که له خوار ئاوایی ژاراه، دایه و له مالی مه لا عه لی مه لا ئه مین موفتی و دوای ماوه یه ک ده لئین: مه لا خه لیل به نامه پیوه نندی به مه لیک مه حمود حه فید - هوه گرتبو، به لام له و سهرده مهی دا، قودره تی مه لیک مه حمود، ئه وه نده نه بووه تا بتوانی یارمه تی مه لا خه لیل بدها. له و ماوه دا حوکومه تی ئیران بو ئه وه نه بادا، دوباره خه لکی لی راپه رن، عه فوی گشتی بو مه لا خه لیل و خه لکه راپه ریوه که، ده دا و پیویش ده نیرته لای مه لا خه لیل و دلخووشی ده ده نه وه و دوازه ئاوایی ناوچهی نه لئین به مه لا خه لیل ده به خشن و مه لا خه لیلیش گه رایه وه، سهر مال و مولک و ژبانی خوئی، تا سالی ۱۹۵۶ - ۱۹۵۷ ز - له ته مه نی هه شتادا له دئی میراوی وه فاتی کردوه و جه نازه که یان بردوته وه بو گوندی گورومه رو له وی به خاکی ده سپین، ئیستا گلکوگه ی زیاره تگه ی خه لکی یه، ئیستایش، به تایبه ت خه لکی مه نگوران سویندی پیی ده خون. مه لا خه لیل دوژنی هیناوه، یه کیان کچی حه مه دی قازی سهرده شت بووه و ئه وی دیکه شیان کچی ئاغای بایزی بووه و مه لا خه لیل دوکوری به ناوی مه لا عه لی و مه لا خالید و براهه کیشی به ناوی حاجی ره سول، هه بووه و حاجی ره سولیش خوینده وار و خه ت خوشبووه. نه قل له کتیبی میژوی هوزی بلباس له کوئه وه تا ئه مرو، مه حمود ئه حمهد محه مه د که به ئه رکی حه مه بیوره یی بلباسی له ۱۴۰۹ مانگی و ۱۹۸۹ ز له تافگه ی سلیمانی له چاپ دراوه.

پیران

پیران، هۆزێکی ناوداره له خێله کورده کانی بهشی روژ هه لاتی کورده واری دایه و له ئوستانی ئازربایجانی غه ره بی و با کوری روژ هه لاتی باشوری کوردستان ده ژین. به وجوهی و تراوه ناوی ئەم هۆزه له سه ره تاوه (وسو) بووه و له پاشان بوته (وسو سواره) و له دواییدا کراوه ته: (پیران) وسو یا وسوسوار، ناوی سه روگی خیل بووه (بلو کباشی... ئیل...) (له سه رچای کۆری له باشوری کوردستان، قه بری به ناوی: شیره سوار یا شیرکو سوار، هه به. دورنیه، که هه ر ئەم وسو سواره بی) (برواننه سه لاهه دین ئە یوبی به زمانی کوردی په ره ی ۸۲ نوسینی د - محمه د صالح ئیبراهیمی (شه پۆل) چاپی ۲۰۰۸ زاینی) - هویی گۆرانی ئە و نیوه، دیارنیه. پیرانه کان کوردو کوردزبانن و به کرمانجی خوارو: (سۆرانی)، قسه ده که ن و شافیعی مه زه هب و سونین (راسیخ، ۱۲۲).

پرش و بلاوی جوغرافیایی: به قسه ی میرزا جهوه رموشیرده وله (په ره ی ۱۴۵-۱۴۷) له ۱۲۷۲ مانگی، پیرانه کان ۷ مانگ له سالداله ناوچه ی لاجان و ۵ مانگیش بو ئاژال له وه رانندن چونه ته به شی گه رمین له کوردستانی ئە و دیو وله و سه رده مه دا ئاوه دانی گه و ره ی ده شت و دوکی لاجان شه ده یی په سووی بووه، به لام له به راشوینی په سووی به کوئه لاجانی به ری پیران ناودار بووه و له داوینته ی زنجیره کیوی قه ندیل (له خوراوی ده شت، له وه رگه ی په زوپوکی هۆزی موکری و بلباس) نیریک به چۆمی بادین ئاوا، دابوو، که ئاوا بی ئە سلێ و حاکم نشینی ئە م ده شته بووه. له سه ره تای سه ده ی ۱۴ هه تاوی پیرانه کان، له باشوری کوردستاندا بوون و هاتنه کوردستانی لای ئیران و هه ندی له وان. له چه ن ندشونیی له ده شتی لاجان وارگه یان خستو نیشته جیبون (که ریمی، ۲۰۷). به قسه ی ئیدمۆندز که له سالانی ۱۲۹۸-۱۳۰۴ هه تاوی و ۱۹۱۹-۱۹۲۵ ز - له ناوچه کانی با کوری خو ره لاتی عیرا قدا، گه راون و رایانواردوه، پیرانه کان له دو به ش کو یستانی با کوری هۆزی مه نگورو غه ربی چۆمی لاوین (به شی بالاده سی چۆمی زاب (زیی) له ولاتی ئیران و به شی ده شتی له گونده کانی بتوین نیشته

جیبون (په ره ی ۲۲۱)، تاروژگاری ته سیت و نیشانه کردنی سنوری ده سکردی ئیران و عیراق له ئاخری ده یه ی ۱۹۳۰ز- (ته کمیلی هومايون، ۷۴-۷۵). تایفه کانی ئەم خیله و چهن خیلێ دیکه له دولای سنوری ده سکرد، گهرمین و کویستانیان ده کرد (بلوکباشی، ههرئهوی؛ ئیدموندز، ۲۲۲).

ناوچه کانی وارگه و ژبانی پیرانیه کان له عیراقدا، به ناوچهی کوی، بیتوین، قهره چوڭ و هه ولیر، (عهزای، ۱۱۹/۲) وه ناچه کانی سوکنای پیرانیه کانی ئیران په نیوان چومه کانی لاوین و بادیناوا، نوسراوه و دانراوه (تابانی، ۷۶).

له دابه شکردنی ئوستانه کانی ئیرانی ته مرودا، ناوچهی ژبانی پیرانه کان له ناوچهی خانه: (پیرانشار ئاوايه کانی لاجانی رۆژ هه لاتی و لاجانی غه ربی، پیران، (به ری پیران) لاجان و مه نگوری غه ربی) دایه. (سه رژماری...، حه شیمهت، ۲۲-۲۳، ئیسکه نده ری نیا، ۲-۳-۴). شارستانی پیرانشار که له به رابه (خان، خانی) ناودار بووه. به ناوی ئەم هۆزه گه وره ناو نریاوه (ئه فحه می، ۲/۶-۴). تایفه کانی خیلێ پیران له ده یه ی ۱۳۴۰ هه تاوی له نیو ئاوه دانیه کانی ئەو ناوه بلاو ببو نه وه و ناوی ئاوايه کان ئەمانه ن: شیناوا، که ناوه ندی هۆزه کانی پیران و جیبی ژبانی سه روکی خیل بووه. نه مه نجا، قه لاته ره ش، گه زگه سک، کاسوردیی، زیوه، زیدان، کوته لاجان، کوته خانی، جه ران، سیلک ئاوا، دیلزی، ده لاوان، چییان، بادیناوا، گورگول و سوخانلو و... (بلوکباشی، ههرئهوی).

سازمانی خیله کی و سه ره په رستی: پیرانه کان له رابورودا، ئەندامی یه کیه تی خیلێ بلباس (ه م) بون. بلباس له ره گه زی هۆزی رۆژه کی یه وه له وه هۆزه گه وره، ره گاژی کردوه (بدلیسی، ۴۶۷-۴۷۴؛ عهزای، ههرئهوی)، عهزای به مجوره خیله کانی پیران، ناوده با: مورک، په رچه م، ئەحمه د ئەلکه، هولمه له، حه سه ن ئاغایی، مخانه، سی بریمه، فه قی خالیا (فه قی خلیا)، وه ستاپیره، ییوا، هه رزن سه ماو هونهل کرینا، (ههرئهوی). خیلێ پیرانی بن ده س حوکومه تی ئیران، ئەم چوار هۆزه ن: موریک، سادات، یا ئەمیر عه شایری و قه ره نی ئەحمه دی، (ئیسکه نده ری نیا، ۳-۴-۴)، هه روا بروانه سه رژماری، فه ره نگ، (۹۰) و هۆزی پیران ۵۰ تیره ن (به رنامه ی ته وسیعه...،

۵۸/۷) پیرانه کان لایان وایه: ئەمەین عەشایری و قەرەنی ئەحمەدی هەردوکیان لە تایفە و سو سوار (سەرۆک خێل) ن و لەوان جیا بونە تەو، تایفە سادات لە بنەرە تا لەرە گەزی پیران نەبون، بەلام لەبەر نێزیکیی و تیکلای بون لە گەل پیرانه کان، لە تایفە کانی پیران هاتونەتە، ئەژمار (بلو کباشی، هەر ئەوئ)، تایفە موریکیه کانیش روژکاری بەر لە سالی ۱۲۷۲ مانگی لە گەل پیرانیه کان پێوەندیان پەیدا کردووە و لەسەرە تاووە بەشی لە پیران نەبون (موشیردەو لە، ۱۴۷).

ریچ لە گەران بە کوردستاندا (۱۲۳۵ مانگی و ۱۸۲۰ ز) بو ماووە یە ک لە نیو بلباسە کاندای، رای بواردووە و نوسیویەتی: لە یە کیە تی خێلی بلباسدا، بووینە پیران، هەریە ک لە پیاوانی خێل، لە مەسە لەی گشتی دامافی دەنگ و رەئی هەبوو و لە بابەت بە رێو بەردنی کارو بار، پیاوانی پیران لە گەل سەرانى هۆزی بلباسدا، تە گێرومە شوە تیان کردووە (۱۵۱-۱۵۰ / ۱)، تاکە تاکى هۆز لە کاتی کوچدا، چەن دەسە بە ناوی «هۆبە» سازدە دەن، هەردەسە یی لە چەن خانەوادە پێک دین، کە هەریە ک لە نیو چادرووە شمالی تاییەت بە خویان، دەژین و رای دە بوین. سەرپەرستی «هۆبە» بەردین سپی و مەزنی ئەوان، دەناسری و سەرۆکیانە (بلو کباشی، هەر ئەوئ)، پیرانه کان بە را بەرۆگە و رەى خێل دەلین: (سەرۆک): رە ئیس و بە گە و رە و رابەری تایفەیش دەلین: «گە و رە و رە دین سپی».

بە قسەى یە کى لە ئاگادارانى پیران، دواى و سویا و سوسوار، ئەو ئەلین: سە روکی خێلی پیران، قەرە نیاغای کوری بوو؛ کە سەرپەرستی خێلی پیرانی بە ئەستۆ بوو، ئەو دو کوری بە ناوی (مامە نداغا) و (کاک ئەحمەد) هەبوو، مامە نداغا کورە گە و رەى بوو و کراوە تە سەرۆکی خێلی پیران و کاک ئەحمەدیش بوو تە سەرپەرستی دەسە یی کە ئیستابە تایفەى ئەحمەدی ناودارن. مامە نداغا و دواى ئەویش جیی نشینە کانیشی بیجگە لە سە روکیە تی خێل سەرپەرستی کردنی تایفەى «ئەمەین عەشایری» ییش؛ کە خوێ لەم تایفە بون بە ئەستۆیان بوو (هەر ئەوئ).

کوچەری و گوند نشینی: پیرانیه کان لەسەرە تاووە کوچەر بون (موشیردەو لە هەر ئەوئ).

لہ نیوہی سہ دہی ۱۴ ہہ تاوی زور بہی خہ لکی پیران نیشتہ جیکران ولہ ٹاواہہ کانی کوستانہ وارگہی خویمان نیشتہ جین بون و دامہ رزان. ئیستا ہندی لہ پیران نیوہہ کوچہ رن و ہندی ترشیان لہ ناوچہی کوئہ لاجان نیشتہ جیون و لہ مہودای مانگہ کانی گولان تا ئاخری مانگی گہ لاویژلہ لہ وەرگہی، دہ وروپشتی ٹاواہہ کانی کوستانہ وارگہی خویمان بہ نیو کیوہ پر لہ وەرہ کاندہ بہ مہرو پوزلہ وہ راندن، دہ سور پتہ وہ (بہر نامہی تہ وسیعہ، ۷/ ۵۰، ۵۱) راسیخ، ۱۲۲، دیہقان، ۶۴).

ژمارہی بہ شی کوچہری ہوزی پیران لہ ۱۳۶۶ ہہ تاوی ۱۳۳ بنہ مالہ و (۱۱۵، ۱ کس) بون، بہ لام لہ سہ رژماری (۱۳۷۷) ہہ تاوی لہ بہ خش دا ۹۵ بنہ مالہی (۹۶۴۴ کس) ی - ۱۵/۹% کہ متری نشان داوہ (- دیارہ دہ ولت نایہوی ژمارہی واقعی کورد، نشان بدا، بوئی کہ می کردہ) کہ تاحودودی ۵% گشت ہوزہ کوچہرہ کان لہ ئیراندا پینک دینی. لہ ۱۳۶۶ ہہ تاویدا، کوچہ رانی پیران لہ ۲۳ ہوبہ دا کوچیان دہ کرد (سہر ژماری، نہ تایج ۳۱، ۳۳؛ ہہرئہوی، فہرہنگ، ۷۷، ۷۸، ہہرئہوی، حہ شیمہت، ۲۳) دہ سہ کانی کوچہری پیران لہ سہ رہ تہی مانگی گولان، بو ماوہی چوار تا پینج مانگہ لہ کوستاندا، رایان دہ بوارد، (قہ ندیل دولہنی، گوری ردینی، سہرقہ لات، حاجی برایم، کونہ کوتر، خدر شہرہ فان و کانی خودا)، ٹہوانہ جیی، وارگہ و لہ وەرگہی پیرانہ کان بون (ئیسکہ نندہری نیا و مہنسور ٹہ فشار، ۱۵، ئیسکہ نندہری نیا، ۴۰۳؛ بلوکباشی، ہہرئہوی).

حہ شیمہت و مہ عیشہت و ہوی ژیان، ژماری بہ تیکرای خیلی پیران لہ سالی ۱۳۷۲ مانگی بہ (۶۰۰ بنہ مالہ) دانراوہ (موشیردہ ولہ ہہرئہوی)، لہ سالی ۱۳۱۱ ہہ تاوی بہ ۳۰۰ بنہ مالہ دانراوہ (کہ پھان، ۱۰۹/۲) ولہ ۱۳۴۲ ہہ تاوی بہ ۶۵۰ بنہ مالہ دانراوہ (راسیخ ہہرئہوی) ولہ ۱۳۵۰ ہہ تاوی بہ تا پینج ہہزار کس نوسراون (ئیسکہ نندہری نیا و مہنسوری ٹہ فشار، ہہرئہوی). بو حہ شیمہتی پیران بہ تیکرالہم کات و ساتانہ دا ٹامار و ژماری لہ دہ سانہ، ژمارہی بہ تیکرای کوچہرانی خیلی پیران کہ لہ دیہستانی بہری پیرانی شارستانی پیرانشار، نیشتہ جین - ہہرہ کورابورد - لہ ۱۳۷۷ ہہ تاوی، ۹۵ بنہ مالہ: (۹۶۴۴ کس) بون. ژیانی پیران لہ سہر کشت و کال و ئازہ لڈاری بہ. پیرانہ کان

دارای زهوی و زارو موچه و مهزرای پرپیت و بهره که تی کشت و کال و جوت و گان. بیجگه له ئازهلداری و مهرو و لسات به خیو کردن، کاری به دهس هینانی گهنم و جو، توتن، چوندهری قهند، برنج و دانه و یله چاندنیش وه کشت و کالی باش ده کهن و خاکی پیران فره به پیت و بهره که ته (راسیخ، ههروا ئیسکه ندره نیا و مه نسوری ته فشار، هه ره و شویتانه؛ بهرنامه ی ته وسیعه، ۵۱/۷).

پیشینه ی میژویی: له دهقی میژویی تاده وره ی قاجاره کان ئاماژه یه ک و نوسراویک له بابته خیلی پیران، له ئیراندا نابیندری، ئه م که منته رخمیه هه م نوسهرانی کوردو هه م نوسهرانی ئیرانی، ده گریته وه. به وورد بونه وه له هه بونی چهن گوند به ناوی پیران و پیرانلو و ههروه ها تایفه ی پیرانلو له ناوچه ی کوردنشینی باکوری خوړاسان، ده کری پیشینه ی کوترری بو خیلی پیران له بهر جاو بگیردری، رهنگ بی به شی له هوژی پیران له سه ر ده می راگوێزانی کورده کان له ناوچه کانی کوردنشینی لای ورمی و موکریان و گاودولی لای مه راغوه بو پاراستنی، باکوری خوړاسان له ده وره ی پاشایانی صه فه وی کوردو کورد زاده (شیخ صه فی وته باره ش کیسه وه). له راست هیرشی ئوزه به ک و مه غولاندا، کوچدرا بنه نه و ناوچه، چونکاله و کوچدان و جیی به جیی کردنا نه دا، بووه، که هوژ و تایفه کان، ناوی خیل و ئاوه دانی پیشوی خویان له سه ر وارگه و نشینگه ی تازه ی خویان داده نا. (ته وه حودی، ۱/۲۸-۳۱، ۲/۱۸۰-۲۴۱؛ موفه خه م، ۹۴).

پیرانه کان له سالی ۱۲۹۷ مانگی مه لیک غازی شیخ عوبه یدیلا نه هری شاهی شه مزین یان له راپه رینی نه ته وایه تی بو ئازادی کوردو کوردستان، یارمه تی داوه و کوردایه تی و نیشتمان خوازی خویان نیشان داوه و به گژ حوکومه تی داگیر که ری قاجار و دهس نیشانه کانی قاجار له ورمی و موکریان، داچون و تاروماریان کردون (نادر میرزا، ۴۲۸؛ دیهقان، ۱؛ قوریانسه شه له، ۳۷، ۶۲، ۶۷). له هاوینی ۱۳۰۰ هه تاوی و له سالی ۱۹۲۱ز- له بزای سمکوی مه زن بو ئازادی کوردو به دهس هینانی مافی ره وای کورد، پیرانه کان چونه یارمه تی سمکوی مه زن و ئاوقه ی شه روانانی حوکومه تی داگیر که ر، له ناوچه ورمی و موکریان و... بوون (ئه رفه ع، ۵۹-۵۸، ههروا بروانسه: ئیرانیکا، ۱۲۲/۱۷). پیرانه کان له پیک هینانی کو ماری کوردستان له مه هاباد له ۱۳۲۵

هه‌تاوی و ۱۹۴۶ زاینی، پشتیوانیان کردوه و به سیسه‌د (۳۰۰) سوار، به رابه‌ری محهمه‌د
 ئەمینا‌غو قه‌ره‌نیا‌غاله سپای کۆماری کوردستان ئەندام و به شداربون (ئیکلتۆن،
 ۱۶۶-۱۶۷) - سەر چاوه: ئیسکه‌نده‌ری‌نیا، ئیبراهیم، ساختاری سازمانی ئیلات و
 شیوه‌ی ژبانی، عه‌شایری ئارزبایجانی غه‌ربی، ورمی، ۱۳۶۶. هه‌ره‌ئوی و سیامه‌ک
 مه‌نسور ئەفشار سه‌یری له‌نیو هۆزی ئارزبایجانی غه‌ربی، سازمانی به‌رنامه و بودجه‌ی
 ئارزبایجانی غه‌ربی، راپورتی تایب کراو، ئەفخه‌می، ئیبراهیم، تاریخی فه‌ره‌ه‌نگ و
 ئەده‌بی مو‌کرمان مه‌هاباد و سه‌ر ده‌شت و شنۆ، بو‌گان، ۱۳۷۰، ئیکلتۆن، ویلیام،
 کۆماری ۱۹۴۶ ز- کوردستان، ته‌رجه‌مه‌ی سه‌یید محهمه‌د صه‌مه‌دی، مه‌هاباد، ۱۳۶۰؛
 بدلیسی، شه‌ره‌ فخان، شه‌ره‌ فنامه، تاران، ۱۳۴۳ هه‌تاوی، به‌رنامه‌ی ته‌وسیه‌ی ئابوری
 و جواکی، ئوستانی ئارزبایجانی غه‌ربی، سازمانی به‌رنامه و بودجه، ۱۳۵۵، ژماره‌ی
 ۳۳ بلوکباشی، عه‌لی، هۆزی پیران، توێژینه‌وه‌ کانی مه‌یدانی ساله‌ کانی ۱۳۴۰ - ۱۳۴۱
 جوزوه‌ی چاپ نه‌ کراو، تابانی، حه‌بیوللا پیا‌حونه‌وی باری ته‌بیعی، ئابوری و ئیسانی
 کوردستان، ته‌وریز، ۱۳۴۵؛ ته‌کمیل هوما‌یون، ناسر، سنوره‌ کانی ئیران له‌ دوو سه‌رده
 م‌دا، تاران، ۱۳۸۰؛ ته‌وه‌ خودی که‌ لیموللا حه‌ره‌ که‌تی تاریخی کورد، بو‌خو‌راسان،
 مه‌شه‌د ۱۳۶۴؛ ده‌هقان، عه‌لی، سه‌رزه‌وی زه‌ر ده‌شت، تاران، ۱۳۴۸، راسیخ، شاپور و
 جه‌مشید بیه‌نام «ئیلات و عه‌شایری ئیران»، ئیرانشار، تاران، ۱۳۷۸، سه‌رژماری جواکی،
 ئابوری عه‌شایری کوچه‌ر ۱۳۷۷، حه‌شیمه‌تی عه‌شایری، ده‌هستانه‌ کان له‌ گشت ولاتا،
 ناوه‌ندی ئاماری ئیران، تاران، ۱۳۷۸، سه‌رژماری جواکی، ئابوری عه‌شایری کوچه‌ر،
 ۱۳۶۶، فه‌ره‌ه‌نگی عه‌شایری جوزوه‌ کانی ۱ و ۲، ناوه‌ندی ئاماری ئیران، تاران،
 ۱۳۶۸، عه‌زاوی عه‌بیاس، عه‌شایری عیراق، به‌غا، ۱۳۶۶ مانگی و ۱۹۴۷ ز؛
 غوریانسه‌ شه‌له، ئیسکه‌نده‌ر، راپه‌رینی شیخ عوبه‌یدیلا شه‌مزینی له‌ سه‌رده‌می ناسره‌دین
 شا، به‌ کوششی عه‌بدو‌للا، مه‌ردوخ، ۱۳۵۶ هه‌تاوی، که‌ریمی، به‌همه‌ن، ریگاکانی
 باستانی و پینه‌خته‌ کانی قه‌دیمی غه‌ربی ئیران، تاران، ۱۳۲۹ هه‌تاوی، که‌یه‌ن، مه‌سعود،
 جو‌غرافیای موفه‌سه‌لی ئیران، تاران، ۱۳۱۱، مو‌شیرده‌ وله، ته‌حقیقاتی سه‌رسنوری، به
 کوششی محهمه‌د مو‌شیری، تاران ۱۳۴۸، هه‌تاوی، مه‌فه‌خه‌م پایان، لو‌تفوللا،

فەرھەنگی ئاوە دانیه کانی ئێران تاران، ۱۳۲۹، نادر میرزا، تاریخ و جوغرافی داروسه لته نهی ته ورپۆ، به کوششی غولامرهزا تهبا ته بابی مهجد، ته ورپۆ، ۱۳۷۳ هه تاوی و هه روا:

Arfa, H; the kurds London 1966; Edmods C.J; kurds, turks and Arabs, 1957; Iranica, C.J.narrative of a residence in koordistan London, 1836

مێترادا نیشوهر، دايره تولمه عاریفی بوزورگی ئیسلامی ج ۱۴ په ره ی ۱۱۱ تا ۱۰۹ چاپی ۱۳۸۵ هه تاوی، تاران (شه پۆل).

نوکتە - بهرپۆ حاجی مسته فای قادری کوری خوالیخوشبو حاجی ئیبراهیم نه وهی حاجی کاک عه بدوللا جه ل د یان سه روکی تایفه ی مامش قادری، که پله ی لیسانسی حیسابدار ی هه یه و یه ک ده وره نوپته ری خه لکی پیرانشار و سه رده شت بووه له مه جلیسی شورای ئیسلامی له ئێران و ئیستا بهرپرسی پارلومانی وه زیری بهرق و کاره بایه له کاروباری مه جلیس - ۲ - بهرپۆ دوکتور ره سول قادری دیان پزیشک که له شیراز دهرسی زانکووی خویندوه و تیمساری باز نسه سته ی ئه رته ش و ماموستای زانکووی ئازادی ئیسلامی تاران و کوری کاک ئه حمهد و نه وهی (کاخدر): کاخزری سه ر و کانی یه وله تایفه ی مامه شی قادری یه . ۳ - موهه ندیس و ئه ندازیار، بهرپۆ ره حمان قادری؛ که فهوقی لیسانس - ه - له زهوی ناسی دا، که له ولاتی ئه لمان، وه ری گرتووه و له شورشی گه لانی ئێران بووه ته ماموستای زانکووی سه نعه تی ئه میرکه بیرو ئوستادی زانستگه ی علمی شاری ورمیی له ئازربایجانی روژاوا دا، بووه و ئیستا کار ناسی ئه رشه دی وه زاره تی سه نابع و مه عادینی ئێرانه و کوری کاک مه حمود پیرانشار و نه وهی کاک حه سه ن و نه وهزای محه مه د اغای موریک و له تایفه ی موریکه، که له نیو خاکی کورده واری به شی ئێران و عیراقدانیشه جین و له گه ل بنه ماله ی قادری مامش خزمایه تیان هه یه و له ژن و ژن خواسته وه تیکلا بوون (بروانه ده سخه تی ئه ندازیار، بهرپۆ ئه ندازیار ره حمان قادری).